

Lärarutbildning för inkluderande undervisning
KOMPETENSPROFIL FÖR LÄRARE

Läroarutbildning för inkluderande undervisning

KOMPETENSPROFIL FÖR LÄRARE

Education and Culture DG

Rapporten har framställts med stöd av EU kommissionens
Generaldirektorat för Utbildning och Kultur:
http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/index_en.htm

Lifelong Learning Programme

De uppfattningar som uttrycks i denna rapport är projektdeltagarnas egna. Kommissionen kan inte ställas till svars för användningen av informationen i detta dokument.

Redaktör: Amanda Watkins, European Agency for Development in Special Needs Education (the Agency)

The European Agency for Development in Special Needs Education vill särskilt tacka alla organisationens styrelsemedlemmar och nationella samordnare för deras bidrag till projektet, liksom följande deltagare:

- deltagarna i TE4I-projektets rådgivande grupp och de sakkunniga från deltagarländerna som deltagit i projektet Lärarutbildning för inkluderande undervisning. Deras kontaktinformation finns sist i dokumentet;
- de beslutsfattare, yrkesverksamma, studerande, elever och deras familjer som har deltagit i de 14 studiebesöken under 2010 och 2011. Detaljerad information om studiebesöken finns på TE4I-projektets webbplats: <http://www.european-agency.org/agency-projects/Teacher-Education-for-Inclusion/country-study-visits>

Utdrag ur rapporten är tillåtna under förutsättning att tydlig källa anges. Rapporten bör refereras enligt följande: European Agency for Development in Special Needs Education (2012) *Kompetensprofil för lärare*, Odense, Danmark: European Agency for Development in Special Needs Education

Den separata del som följer med rapporten är inte skyddad av copyright, och kan anpassas och redigeras efter behov under förutsättning att tydlig källa anges.

ISBN (Tryckt, svenska): 978-87-7110-336-6, tryckt

ISBN (Elektroniskt, svenska): 978-87-7110-357-1, pdf

Beställningsnummer 00606

© European Agency for Development in Special Needs Education 2012

Sekretariat
Østre Stationsvej 33
DK-5000 Odense C, Danmark
Tel: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Brysselkontor
3 Avenue Palmerston
BE-1000 Bryssel, Belgien
Tel: +32 2 280 33 59
brussels.office@european-agency.org

www.european-agency.org

INNEHÅLL

FÖRORD	5
SAMMANFATTNING.....	6
INLEDNING.....	8
KOMPETENSPROFIL FÖR LÄRARE	11
ANVÄNDNINGSSOMRÅDEN FÖR KOMPETENSPROFILER.....	19
Generella principer	19
Profilens användning.....	19
Faktorer som stöder implementeringen av profilen.....	20
KOMPETENSPROFILERNS IDÉ OCH TANKE	25
Värdegrundsbaserade strategier för inkluderande undervisning.....	25
Användning av kompetensområden	27
Kopplingar till europeiska prioriterade riktlinjer för skola och lärarutbildning	28
METOD FÖR ARBETET MED ATT UTVECKLA KOMPETENSPROFILER.....	31
FRAMTIDA UTVECKLING AV KOMPETENSPROFILER.....	35
LITTERATURFÖRTECKNING.....	38
BILAGA 1 – ANVÄNDNINGEN AV KOMPETENSER INOM GRUNDUTBILDNING FÖR LÄRARE I DELTAGARLÄNDERNA	40
BILAGA 2 – ATT FÖRBÄTTRA LÄRARKVALITET: EU’S AGENDA FÖR RIKTLINJER	42
BILAGA 3 – DISKUSSIONER OM KOMPETENSPROFILER: FORMULÄR FÖR INFORMATIONSSAMLING	45
SAKKUNNIGA	46

FÖRORD

Projektet Lärarutbildning för inkluderande undervisning (TE4I) har undersökt hur lärare i sin grundutbildning förbereds att arbeta inkluderande. Det treåriga projektet sjösattes för att formulera vilka grundläggande förmågor, kunskaper, förståelse, attityder och värderingar alla nya lärare behöver omfatta, oavsett vilken typ av undervisning de ska arbeta med.

55 sakkunniga från 25 länder har deltagit: Belgien (både den flamländska och fransktalande delen), Cypern, Danmark, Estland, Finland, Frankrike, Irland, Island, Lettland, Litauen, Luxembourg, Malta, Nederländerna, Norge, Polen, Portugal, Schweiz, Slovenien, Spanien, Storbritannien (England, Nordirland, Skottland och Wales), Sverige, Tjeckien, Tyskland, Ungern och Österrike. I gruppen av sakkunniga har ingått beslutsfattare ansvariga för lärarutbildning och inkluderande undervisning, samt lärarutbildare för både den ordinarie lärarutbildningen och specialpedagogiska utbildningar.

Projektet har haft stöd av en rådgivande grupp bestående av styrelsemedlemmar och nationella samordnare för the Agency, Agency-personal samt en extern rådgivare, Kari Nes från Norge. Under projektets gång samlades också en utökad rådgivande grupp för att garantera samstämmighet med andra europeiska och internationella initiativ inom området. I den utökade gruppen fanns representanter för EU-kommissionens Generaldirektorat för utbildning och kultur (DG-EAC), Organisationen för ekonomiskt samarbete och Utvecklingscentret för undervisningsforskning och innovation (OECD-CERI) samt UNESCO's internationella utbildningsbyrå (IBE).

TE4I-projektets resultat finns att ta del av på projektets webbplats: <http://www.european-agency.org/agency-projects/teacher-education-for-inclusion>, och innefattar:

- litteraturgenomgångar av internationella riktlinjer och forskningsresultat sedan år 2000, däribland forskning från 18 europeiska länder;
- nationella rapporter om lärarutbildning som främjar inkluderande undervisning. Rapporterna presenteras i ett enhetligt format för att möjliggöra jämförelser mellan länder efter olika tema;
- en sammanfattande rapport som bygger på all information som tagits fram under projektet för att presentera huvudresultat och rekommendationer i fråga om lärarutbildning som främjar inkludering i Europa;
- en matris som kopplar resultat från projektet direkt till de rekommendationer som ges i den sammanfattande rapporten.

Slutligen har projektet resulterat i denna kompetensprofil för inkluderande lärare. Den har utvecklats under projektets gång, utifrån forskning, nationell information och inte minst diskussioner under de 14 studiebesök som anordnades under åren 2010 och 2011. I dessa diskussioner har projektets sakkunniga deltagit. De representerar olika aktörer inom området lärarutbildning.

Under projektets gång har mer än 400 personer deltagit, däribland lärarstuderande, lärare och skolledare, lokala skolhuvudmän, representanter för frivilligorganisationer, beslutsfattare, elever och föräldrar. The Agency tackar alla deltagare för deras värdefulla bidrag till projektets resultat, och särskilt till arbetet med den kompetensprofil som presenteras här.

Cor Meijer

Direktör, European Agency for Development in Special Needs Education

SAMMANFATTNING

Projektet Lärarutbildning för inkluderande undervisning (TE4I) har undersökt hur lärare i sin grundutbildning förbereds att arbeta inkluderande. Det treåriga projektet sjösattes för att formulera vilka grundläggande förmågor, kunskaper, förståelse, attityder och värderingar som alla nya lärare behöver omfatta, oavsett vilken typ av undervisning de ska arbeta med.

Kompetensprofilen för inkluderande lärare är ett av de viktigaste resultaten av projektet Lärarutbildning för inkluderande undervisning som genomförts av the European Agency for Development in Special Needs Education. Ett särskilt önskemål från the Agency's nationella representanter var att ta fram konkret information om vilka kompetenser, attityder, kunskaper och förmågor som krävs av lärare för att arbeta inkluderande. Kompetensprofilen är ett direkt svar på det önskemålet.

Det här dokumentet riktar sig i första hand till lärarutbildare och beslutsfattare – både de som styr och utformar riktlinjer för lärarutbildning – och de som har en position att påverka riktlinjer för lärarutbildning som ska främja inkludering och sedan initiera och implementera förändringarna. Det är en målgrupp som TE4I-projektet funnit viktig eftersom lärarutbildningen är en nyckel till de vidare systematiska förändringar av undervisningen som behövs.

Profilen svarar inte på det arbete som redan genomförts nationellt. Det är snarare en ansats att bemöta de gemensamma önskemål som de nationellt sakkunniga givit uttryck för, och att på europeisk nivå utveckla ett redskap som bygger vidare på nationellt arbete.

Profilen har utvecklats som en guide för utformande och genomförande av program för grundutbildning av lärare. Det är inte en regelbok för innehållet i grundutbildningar, utan ett inspirationsmaterial för att ta fram ett relevant innehåll, planera metoder och mål för att nå specifikt önskade resultat för alla de olika former av grundutbildning för lärare som ska förbereda för arbetet i den ordinarie undervisningen.

Målsättningen med profilen är att:

- 1 - formulera ett ramverk av grundvärderingar och kompetensområden som passar för alla lärarutbildningar;
- 2 - sätta ljuset på de grundvärderingar och kompetensområden som behövs för att förbereda alla lärare att arbeta inkluderande och omfatta all slags mångfald;
- 3 - lyfta fram de faktorer som stöder implementeringen av föreslagna grundvärderingar och kompetensområden i alla program för grundutbildning av lärare;
- 4 - stärka de ställningstaganden som gjordes av TE4I-projektet, nämligen att inkluderande undervisning är alla lärares ansvar. Att förbereda alla lärare för att arbeta inkluderande är ett ansvar för alla lärarutbildare som arbetar med grundutbildning.

Profilen utgår från de olika aktiviteter och diskussioner som involverat deltagarna i projektet under de tre år det pågått: sakkunniga som utsetts av deltagarländerna och över 400 andra aktörer inom utbildningsområdet – professionella från skolor och lärarutbildningar; föräldrar och familjer samt de elever som tillsammans diskuterade de kompetenser alla lärare behöver för att kunna arbeta i inkluderande undervisningsmiljöer (se metodavsnitt).

Tre parametrar användes som riktmärke under arbetet med profilen:

- 1 - inkludering är i grunden ett principiellt, rättighetsbaserat tillvägagångssätt för undervisning, och har grund i ett antal centrala värderingar;

2 - det finns praktiska och begreppsmässiga svårigheter med att sätta fokus på enskilda kompetenser för inkluderande undervisning. För att profilen ska vara relevant för olika länder och aktörer, krävdes därför ett vidare tillvägagångssätt;

3 - man kan inte bortse från de politiska prioriteringar som görs i de enskilda länderna och effekter av olika sociala riktlinjer, men det finns ett ramverk av internationella och europeiska riktlinjer som alla länder signerat, som berör inkluderande undervisning och lärarutbildning.

I kommande avsnitt presenteras dessa grundvärderingar och de kompetensområden som kan knytas till dem.

Fyra grundvärderingar med koppling till undervisning och lärande ligger till grund för alla lärares arbete med inkluderande undervisning. Grundvärderingarna kan knytas till ett antal kompetensområden för lärares arbete. Kompetensområdena består av tre delar: attityder, kunskaper och förmågor. En viss attityd eller föreställning förutsätter en särskild kunskap eller förståelse och därefter krävs en förmåga att omsätta kunskaperna i ett praktiskt sammanhang. För varje kompetensområde som ligger till grund för profilen, presenteras de viktigaste attityderna, kunskaperna och förmågorna.

Kompetensprofilen har utvecklats kring detta ramverk av grundvärderingar och kompetensområden:

Att sätta värde på elevers olikheter – elevers olikheter värdesätts som en resurs för undervisningen.

De kompetensområden som kan kopplas till denna grundvärdering handlar om:

- hur man uppfattar inkluderande undervisning;
- lärares syn på elevers olikheter.

Att stödja alla elever – lärare har höga förväntningar på alla elevers resultat.

De kompetensområden som kan kopplas till denna grundvärdering handlar om att:

- främja alla elevers teoretiska, sociala och emotionella utveckling;
- använda effektiva undervisningsmetoder i heterogena klasser.

Arbeta med andra – samarbete och teamwork ska ligga till grund för alla lärares arbete.

De kompetensområden som kan kopplas till denna grundvärdering handlar om:

- att arbeta med föräldrar och familjer;
- att arbeta med andra yrkesgrupper.

Personlig professionell utveckling – undervisning är en lärande verksamhet och lärare tar ansvar för sitt eget livslånga lärande.

De kompetensområden som kan kopplas till denna grundvärdering handlar om:

- lärare som reflekterande yrkesutövare;
- grundutbildning som grund för kontinuerligt professionellt lärande och utveckling.

Till grund för de värderingar och kompetensområden som redovisas i profilen ligger ett antal generella principer som handlar om användningen av profilen. Dessutom har ett antal nyckelfaktorer till stöd för genomförandet definierats. Faktorerna berör inte bara en möjlig användning av profilen i grundutbildningen för lärare, utan också vidare frågor om riktlinjer och verksamheter i skolor och inom lärarutbildningen.

INLEDNING

Kompetensprofilen för inkluderande lärare är ett av de viktigaste resultaten av projektet Lärarutbildning för inkluderande undervisning (TE4I) som genomförts av the European Agency for Development in Special Needs Education (<http://www.european-agency.org/agency-projects/teacher-education-for-inclusion/teacher-education>). Det tre-åriga projektet, som involverade över 55 sakkunniga från 25 europeiska länder, behandlade följande frågor:

- Vilken typ av lärare krävs för ett inkluderande samhälle under 2000-talet?
- Vilka är de viktigaste lärarkompetenserna för inkluderande undervisning?

Projektets fokus låg på utbildningen av lärare som ska arbeta i den ordinarie undervisningen. Man ville ta reda på hur grundutbildningen förbereder dem att arbeta i inkluderande undervisningsmiljöer (ITE). Projektets huvudfråga var således: *hur förbereds lärare i sin grundutbildning att arbeta inkluderande?*

Ett särskilt önskemål från the Agency's nationella representanter var att ta fram konkret information om vilka kompetenser, attityder, kunskaper och förmågor som krävs av lärare för att arbeta inkluderande. Profilen är ett direkt svar på det önskemålet. Den bygger på all den information som samlats in under TE4I projektet: litteraturgenomgångar av internationella riktlinjer och forskning, de nationella rapporterna (<http://www.european-agency.org/agency-projects/teacher-education-for-inclusion/country-info>) samt på de resultat och rekommendationer som presenteras i den sammanfattande projektrapporten *Lärarutbildning för inkluderande undervisning i Europa – utmaningar och möjligheter* (2011).

Profilen är inte ett svar på det arbete som redan genomförts nationellt. Det är snarare en ansats att bemöta de gemensamma önskemål som de nationellt sakkunniga givit uttryck för, och på europeisk nivå utveckla ett redskap som bygger vidare på nationellt arbete. Profilen har utvecklats som en guide för utformande och genomförande av program för grundutbildning av lärare. Det är inte en regelbok för innehållet i grundutbildningar, utan ett inspirationsmaterial för att ta fram ett relevant innehåll, planera metoder och mål för att nå specifikt önskade resultat för alla de olika former av grundutbildning för lärare som ska förbereda för arbetet i den ordinarie undervisningen.

Profilen utgår från de olika aktiviteter och diskussioner som involverat deltagarna i projektet: sakkunniga som utsetts av deltagarländerna och över 400 andra aktörer inom utbildningsområdet – professionella från skolor och lärarutbildningar; föräldrar och familjer samt de elever som tillsammans diskuterade de kompetenser alla lärare behöver som stöd för att kunna arbeta i inkluderande undervisningsmiljöer (se metodavsnitt).

Profilen bygger på ett grundligt arbete. Den information som samlats in under TE4I projektet har använts och utgör ett ramverk av idéer som man diskuterat och enats om på europeisk nivå. Profilen har tagits fram som ett praktiskt dokument till stöd för nationella initiativ för lärarutbildning som främjar inkludering. De sakkunniga som deltagit i projektet är eniga om att det behövs en kompetensprofil för inkluderande lärare och att den bör användas i grundutbildningen för att en större inkludering ska kunna åstadkommas i hela Europa.

Profilen presenterar information om *vilka* grundläggande värderingar och kompetensområden som bör utvecklas i lärarutbildningar. Den försöker dock inte beskriva *hur* man ska arbeta med dessa kompetensområden. Även om några viktiga frågor som berör genomförandet behandlas i en senare del av rapporten, har profilen utformats som ett verktyg som ska kunna anpassas till olika nationella sammanhang.

Målsättningen med kompetensprofilen är att:

1 - Formulera ett ramverk av grundvärderingar och kompetensområden som passar för alla lärarutbildningar. Grundvärderingarna och kompetensområdena är inte specifika för något särskilt ämne, åldersgrupp, metod, utbildningsfaser, sektor eller kan relateras till någon särskilt utbildningsväg;

2 - Sätta ljuset på de grundvärderingar och kompetensområden som behövs för att förbereda alla lärare att arbeta inkluderande och omfatta all slags mångfald. Grundvärderingarna och kompetensområdena ska utvecklas i grundutbildningen, men sedan utvecklas under introduktionen i yrket och kontinuerlig professionell utveckling;

3 - Lyfta fram de faktorer som stöder implementeringen av föreslagna grundvärderingar och kompetensområden i program för grundutbildning av lärare;

4 - Stärka de ställningstaganden som gjordes av TE4I-projektet, nämligen att inkluderande undervisning är alla lärares ansvar. Att förbereda alla lärare för att arbeta inkluderande är ett ansvar för alla lärarutbildare som arbetar med grundutbildning.

Att inkluderande undervisning ska vara en målsättning för alla studerande på grundutbildningen var en rekommendation av TE4I-projektet. Profilen utgår från detta och andra resultat som presenteras i den sammanfattande rapporten. De kopplas också till de ramverk av värderingar och kompetensområden som är nödvändiga för alla lärare för att de ska kunna bedriva ett effektivt arbete i inkluderande undervisningsmiljöer.

Det här dokumentet riktar sig i första hand till lärarutbildare och beslutsfattare – både de som styr och utformar riktlinjer för lärarutbildning – och de som har en position att påverka riktlinjer för lärarutbildning som ska främja inkludering och sedan initiera och implementera förändringarna. Det är en viktig målgrupp eftersom lärarutbildningen är en nyckel till de vidare systematiska förändringar av undervisningen som behövs.

OECD (2005) hävdar att de initiativ som skulle ha störst påverkan på skolresultaten är de som tas för en förbättrad lärarkvalitet. I TE4I-projektets sammanfattande rapport (2011) hävdas dessutom att initiativ till riktlinjer för att förbereda lärare att hantera den mångfald de kommer att möta i klassrummen är den fråga som kommer att ha störst betydelse för utvecklingen av ett mer inkluderande samhälle.

Rapporten är avsedd att utgöra en grund för vidare arbete med grundutbildning för lärare, i olika sammanhang och olika länder. Av den anledningen presenteras inte profilen och den tillhörande informationen i vanlig forsknings- eller rapportform.

Kompetensprofilen presenteras i kommande avsnitt, följt av avsnitt som redogör för: diskussioner om faktorer som stöder användningen av profilen; det begreppsmässiga ramverket, däribland länkar till aktuella europeiska policyprioriteringar; ett avsnitt som beskriver vilka metoder som använts för att utveckla profilen och slutligen några avslutande kommentarer.

Profilen är inte i första hand ett slutgiltigt resultat av TE4I projektet, utan snarare ett dokument som kan stimulera till vidare diskussioner. Förhoppningen är att den kan användas som ett redskap för att stödja en vidare utveckling inom området.

För att ge ytterligare stöd i diskussioner och utvecklingsarbete:

1. är texten på sidorna 11–18 inte skyddad av copyright och kan utvecklas och anpassas för att passa de olika användningsområden som kan finnas. På omslaget finns en särskild "löstagbar" kopia av profilen som kan kopieras och anpassas, under förutsättning att referens till originalet anges.

---

2. finns på the Agency's webbplats fullständiga rapporter på alla deltagarländernas språk, att beställa eller ladda ner i redigerbart format: <http://www.european-agency.org/agency-projects/teacher-education-for-inclusion/profile>

KOMPETENSPROFIL FÖR LÄRARE

Fyra grundvärderingar för undervisning och lärande ska genomsyra all inkluderande undervisning:

1. att sätta värde på elevers olikheter: skillnader uppfattas som en värdefull tillgång i undervisningen;
2. att stödja alla elever: lärare har höga förväntningar på alla elevers resultat;
3. att arbeta med andra: att samarbeta och arbeta i lag är grundläggande för alla lärare;
4. personlig professionell utveckling: att undervisa är ett lärande – lärare tar ansvar för sitt eget livslånga lärande.

I kommande avsnitt presenteras dessa grundvärderingar och de kompetensområden som kan knytas till dem.

Kompetensområdena består av tre delar: attityder, kunskaper och förmågor. En viss attityd eller föreställning förutsätter en särskild kunskap eller förståelse och därefter krävs en förmåga att omsätta kunskaperna i ett praktiskt sammanhang. För varje kompetensområde som ligger till grund för profilen presenteras de viktigaste attityderna, kunskaperna och förmågorna.

Kompetensområdena presenteras här som en lista för att alla viktiga faktorer ska tydliggöras. Det är dock viktigt att observera att de inte presenteras i en hierarkisk ordning och att de alla är nära sammanlänkade och därför inte kan förstås isolerade från varandra.

Profilen redogör för de viktigaste kompetensområdena som identifierades under TE4I-projektet. De är inte helt uttömmande utan ska ses som en utgångspunkt för professionella utvecklingsvägar och diskussioner på olika nivåer i respektive land, om de mer områdesspecifika kompetensområden som alla lärare har behov av.

1. Att sätta värde på elevers olikheter – elevers olikheter värdesätts som en resurs för undervisningen.

De kompetensområden som kan kopplas till denna grundvärdering handlar om:

- hur man uppfattar inkluderande undervisning;
- lärares syn på elevers olikheter.

1.1 Hur man uppfattar inkluderande undervisning

De attityder och övertygelser som ligger till grund för detta kompetensområde är att ...

... utbildning bygger på en övertygelse om jämlikhet, mänskliga rättigheter och demokrati för alla elever;

... inkluderande undervisning är en del av en samhällsreform och inte förhandlingsbar;

... inkluderande undervisning och kvalitet i undervisning inte kan särskiljas;

... tillgång till den ordinarie undervisningen i sig är inte tillräckligt; delaktighet innebär att alla elever deltar i lärandeaktiviteter som är meningsfulla för dem.

Kunskap och förståelse som ligger till grund för kompetensområdet innefattar ...

... de teoretiska och praktiska begrepp och principer som ligger till grund för inkluderande undervisning i lokala och globala sammanhang;

... det vidare kulturella system och riktlinjer för utbildningsinstitutioner på alla nivåer, som påverkar den inkluderande undervisningen. Lärare måste uppmärksamma och förstå de styrkor och svagheter som kan finnas i det utbildningssystem de arbetar i;

... inkluderande undervisning är till för alla elever, inte bara dem som uppfattas ha olika behov av stöd och kan riskera exkludering från utbildningsmöjligheter;

... det språk som används för inkludering och mångfald och innebörden av att använda olika begrepp för att beskriva, benämna och kategorisera elever;

... inkluderande undervisning som närvaro (tillgång till utbildning), delaktighet (undervisningens kvalitet) och framgång (inlärningsprocess och resultat) för alla elever.

Viktiga förmågor och kunskaper som behöver utvecklas för kompetensområdet innefattar ...

... att kritiskt utforska sina egna värderingar och attityder och den betydelse de har på ens agerande;

... att alltid verka med ett etiskt förhållningssätt och respektera tystnadsplikt;

... förmågan att lära av sin egen lärhistoria för att förstå aktuella situationer och sammanhang;

... att utarbeta strategier som förbereder lärare att utmana icke-inkluderande processer och arbete i segregerade sammanhang;

... att vara inkännande med de olika behov som elever kan ha;

... att vara en förebild i sociala relationer och använda ett lämpligt språk med alla elever och berörda.

1.2 Lärares uppfattning om elevers olikheter

Attityder och övertygelser som ligger till grund för detta kompetensområde innefattar att ...

... det är "normalt att vara olika";

... mångfalden bland eleverna ska respekteras, värdesättas och uppfattas som en resurs som ger ett mervärde till skolan och samhället;

... alla elevers röster ska höras och värdesättas;

... läraren har ett stort inflytande på elevers självförtroende och därmed inlärningspotentialen;

... kategoriseringar och benämningar av elever kan ha ett negativ påverkan på deras möjligheter till lärande.

Den kunskap och förståelse som ligger till grund för detta kompetensområde innefattar ...

... viktig information om variationen bland eleverna (utifrån behov av stöd, kultur, språk, socio-ekonomisk bakgrund);

... att elever kan användas som resurs för att underlätta det egna och jämnårigas lärande om mångfald;

... att elever lär sig på olika sätt och kan ge stöd åt det egna och kamraters lärande;

... att skolan är en enhet och social miljö som påverkar elevers självkänsla och förmåga att lära;

... att skolan och klassrummet ständigt ändras; mångfald kan inte ses som ett statiskt förhållande.

Viktiga förmågor och färdigheter som måste utvecklas för kompetensområdet innefattar att ...

- ... lära sig att lära av mångfald;
- ... identifiera de mest lämpliga sätten att ta tillvara mångfalden i alla situationer;
- ... innefatta mångfaldsfrågor i genomförandet av läroplanen;
- ... använda mångfald som en resurs i undervisningen och undervisningsstilar;
- ... bidra till att bygga lärandemiljöer som respekterar, uppmuntrar och sätter värde på alla elevers framgångar.

2. Att stödja alla elever – lärare har höga förväntningar på alla elevers resultat.

De kompetensområden som kan kopplas till denna grundvärdering handlar om att:

- främja alla elevers teoretiska, sociala och emotionella utveckling;
- använda effektiva undervisningsmetoder i heterogena klasser.

2.1 Att främja alla elevers teoretiska, sociala och emotionella utveckling

De attityder och värderingar som ligger till grund för kompetensområdet innefattar att ...

- ... lärande i första hand är en social aktivitet;
- ... teoretiskt, socialt och emotionellt lärande är lika viktigt för alla elever;
- ... lärares förväntningar är avgörande för elevers lärande och att höga förväntningar på alla elever därför är viktiga;
- ... alla elever bör delta i beslut som rör deras lärande och den bedömning som görs;
- ... föräldrar och familjer är viktiga resurser i lärandet;
- ... alla elevers utveckling av autonomi och självbestämmande är betydelsefull;
- ... alla elevers kapacitet och potential måste utforskas och stimuleras.

De kunskaper som ligger till grund för detta kompetensområde innefattar ...

- ... värdet av samarbete med föräldrar och familjer;
- ... typiska och otypiska mönster och steg i barns utveckling, särskilt i fråga om social och kommunikativ utveckling;
- ... olika modeller och tillvägagångssätt för olika elever.

De viktiga förmågor som bör utvecklas inom kompetensområdet innefattar att ...

- ... vara en effektiv kommunikatör som både verbalt och icke-verbalt, kan svara mot den variation av kommunikativa behov som elever, föräldrar och/eller andra yrkesgrupper kan ha;
- ... stödja utvecklingen av elevers kommunikativa förmåga och möjligheter;
- ... kartlägga och utveckla elevers förmåga att "lära sig att lära";
- ... utveckla självständighet och autonomi hos elever;
- ... underlätta kooperativt lärande;
- ... implementera metoder för att träna ett positivt beteende som stöder elevernas sociala interaktioner och utveckling;

... underlätta lärandesituationer där elever kan ta risker och även misslyckas i en trygg miljö;

... i de kartläggningar som ska ligga till grund för lärande, inbegripa både socialt, emotionellt och teoretiskt lärande.

2.2 Effektiva undervisningsmetoder i heterogena grupper

De attityder och värderingar som ligger till grund för det kompetensområdet innefattar att ...

... effektiva lärare är lärare för alla elever;

... lärare tar ansvar och underlättar alla elevers lärande;

... elevers förmåga inte är statisk; alla elever har kapacitet att lära sig saker och att utvecklas;

... lärande är en process och alla elevers mål är att lära sig att lära, inte bara ämneskunskaper;

... inlärningsprocessen till största del är densamma för alla elever – det finns väldigt få "specialtekniker";

... vissa särskilda inlärningsvårigheter kräver anpassningar av läroplanen och undervisningsstrategier.

Den grundläggande kunskap och förståelse som ligger till grund för detta kompetensområde innefattar ...

... teoretisk kunskap om inläring och modeller för undervisning som fungerar som stöd för inlärningsprocessen;

... strategier för att skapa ett positivt beteende och att leda arbetet i klassrummet;

... sätt att hantera den fysiska och sociala miljön i klassrummet, till stöd för lärandet;

... sätt att identifiera och hantera olika hinder för lärandet och vilken betydelse dessa har för undervisningen;

... utveckling av grundläggande förmågor – särskilda nyckelkompetenser – och de strategier för undervisning och kartläggning som kan kopplas till dem;

... metoder för kartläggning som underlag för lärande, som har fokus på att identifiera elevers styrkor;

... differentiering av kursplaner, inlärningsprocesser och läromedel som kan inkludera elever och möta olika behov;

... tillvägagångssätt för ett individualiserat lärande som understödjer elevernas självständiga lärande och som utvecklar autonomi i lärandet;

... utveckling, genomförande och effektiva utvärderingar av individuella utvecklingsplaner (IUP) eller liknande individualiserade program för lärande när det är lämpligt.

De viktiga förmågor som bör utvecklas inom kompetensområdet innefattar att ...

... tillämpa ett ledarskap som involverar systematiska tillvägagångssätt för positiva lärandeprocesser;

... arbeta med enskilda elever såväl som med heterogena grupper;

... använda kursplaner som ett verktyg för inkludering som stöder tillgänglighet;

... arbeta med mångfaldsfrågor i processer för utveckling av kursplaner;

- ... differentiera metoder, innehåll och mål för lärandet;
- ... involvera elever och deras familjer för att individualisera målformuleringar och lärande;
- ... underlätta kooperativt lärande där elever samarbetar och hjälper varandra i flexibla grupper;
- ... systematiskt använda olika undervisningsmetoder och tillvägagångssätt;
- ... använda informationsteknik och anpassande teknologi som stöd för flexibla tillvägagångssätt för lärande;
- ... använda evidensbaserade undervisningsstrategier för att uppnå de mål för lärandet som är uppsatta, alternativa inlärningssätt, flexibla instruktioner och tydlig feedback till eleverna;
- ... använda både formativ och summativ bedömning, som stöd för lärandet och utan att peka ut elever eller ge negativa konsekvenser för elever;
- ... engagera elever i gemensam problemlösning;
- ... använda olika verbala och icke-verbala kommunikationsmedel för att underlätta lärandet.

3. Arbeta med andra – samarbete och teamwork ska ligga till grund för alla lärares arbete.

De kompetensområden som kan kopplas till denna grundvärdering handlar om:

- att arbeta med föräldrar och familjer;
- att arbeta med andra yrkesgrupper.

3.1 Att arbeta med föräldrar och familjer

De attityder och värderingar som ligger till grund för det kompetensområdet innefattar ...

- ... medvetenhet om mervärdet av att samarbeta med föräldrar och familjer;
- ... respekt för kulturell- och social bakgrund samt de perspektiv som föräldrar och familjer kan ha;
- ... att uppfatta effektiv kommunikation och samarbete med föräldrar och familjer som lärares ansvar.

Den väsentligaste kunskap och förståelse som ligger till grund för detta kompetensområde omfattar...

- ... inkluderande undervisning som bygger på kollaborativa strategier;
- ... betydelsen av att ha förmåga till positiva relationer;
- ... hur relationer påverkar måluppfyllelsen.

De avgörande färdigheter och förmågor som ska utvecklas inom detta kompetensområde omfattar ...

- ... att på ett effektivt sätt engagera föräldrar och familjer till stöd för elevens lärande;
- ... en god kommunikation med föräldrar och familjer som har olika kulturell, språklig och social bakgrund.

3.2 Att arbeta med olika yrkesgrupper

De attityder och föreställningar som ligger till grund för detta kompetensområde omfattar ...

... inkluderande undervisning vilket kräver att lärare samarbetar;

... samarbete, partnerskap och teamwork som är grundläggande för alla lärares arbete, bör uppmuntras;

... teamwork tillsammans med och från andra yrkesgrupper som stöd i det professionella lärandet.

Den grundläggande kunskap och förståelse som ligger till grund för detta kompetensområde omfattar ...

... värdet och nyttan av ett gemensamt arbete med andra lärare och pedagogiska yrkesgrupper;

... stödsystem och strukturer som finns för ytterligare hjälp, råd och stöd;

... tvärvetenskapliga modeller där lärare i inkluderande klassrum samarbetar med andra experter och personal från en rad olika discipliner;

... samverkande tillvägagångssätt för undervisningen där lärare arbetar i team och involverar eleverna själva, föräldrar, jämnåriga, andra lärare och stödpersonal, liksom aktuell personal i lämpliga tvärprofessionella team;

... andra yrkesgruppers terminologi och grundläggande begrepp och perspektiv för arbetet i skolan;

... de starka band som finns mellan olika aktörer, som måste uppmärksammas och hanteras.

De avgörande färdigheter och förmågor som ska utvecklas inom detta kompetensområde omfattar att ...

... ha förmåga att leda och styra i klassrummet och att underlätta ett effektivt samarbete med andra enheter;

... gemensam undervisning och att arbeta i flexibla lärarlag;

... arbeta som en del av skolans enhet och använda det stöd som finns både internt och externt;

... skapa gemenskap i klasser som är delar av en större skolgemenskap;

... bidra till hela skolans arbete för utvärdering, revidering och utveckling;

... samverka med andra yrkesgrupper för att lösa problem;

... bidra till skolans samarbete med andra skolor, organisationer i samhället och andra organisationer som berör utbildning;

... använda sig av olika typer av både verbal och icke-verbal kommunikation för att underlätta samarbetet med andra yrkesgrupper.

4. Personlig professionell utveckling – undervisning är en lärande verksamhet och lärare tar ansvar för sitt eget livslånga lärande.

De kompetensområden som kan kopplas till denna grundvärdering handlar om:

- lärare som reflekterande yrkesutövare;

- grundutbildning som grund för kontinuerligt professionellt lärande och utveckling.

4.1 Lärare som reflekterande yrkesutövare

De attityder och föreställningar som ligger till grund för detta kompetensområde omfattar ...

... att undervisning är en problemlösande verksamhet som kräver kontinuerlig och systematisk planering, utvärdering, reflektion och reviderade handlingar;

... att reflektion i arbetet underlättar för lärare att arbeta effektivt med föräldrar och i team med andra lärare och yrkesföreträdare, inom och utanför skolan;

... betydelsen av evidensbaserade verksamheter som vägledning för lärares arbete;

... att värdesätta betydelsen av att utveckla en personlig pedagogik som vägledning för arbetet.

Den grundläggande kunskap och förståelse som ligger till grund för detta kompetensområde omfattar ...

... förmåga till metakognition och att lära sig att lära;

... vad som utgör en reflekterande yrkesutövare och hur personlig reflektion om och i arbetet, kan utvecklas;

... metoder och strategier för att utvärdera sitt eget arbete;

... metoder för aktionsforskning och dess relevans för lärares arbete;

... utveckling av personliga strategier för problemlösning.

De avgörande färdigheter och förmågor som ska utvecklas inom detta kompetensområde omfattar att ...

... systematiskt utvärdera sina egna insatser;

... på ett effektivt sätt involvera andra i att reflektera kring undervisning och lärande;

... bidra till utvecklingen av skolan som en lärande enhet.

4.2 Grundutbildning som en grund för kontinuerligt professionellt lärande och utveckling

De attityder och föreställningar som ligger till grund för detta kompetensområde omfattar att ...

... lärare har ansvar för sin egen kontinuerliga professionella utveckling;

... grundutbildningen är ett första steg i lärares professionella livslånga lärande;

... undervisning är en lärande verksamhet; att vara öppen för att lära sig nya förmågor och aktivt fråga om råd och information är något bra, inte en svaghet;

... en lärare inte kan ha kunskap om allt som berör inkluderande undervisning. Grundläggande kunskaper behövs för dem som börjar med inkluderande undervisning, men kontinuerligt lärande är nödvändigt;

... förändringar och utveckling pågår ständigt i inkluderande undervisning och lärare behöver ha förmågan att hantera och svara mot förändrade behov och krav under sitt yrkesverksamma liv.

Den grundläggande kunskap och förståelse som ligger till grund för detta kompetensområde omfattar ...

... skollagar och rättsliga ramverk, och det ansvar och de skyldigheter man har mot elever, deras familjer, kollegor och läraryrket;

... möjligheter, tillfällen och sätt att fortbilda sig, för att utveckla kunskaper och förmågor som gagnar den inkluderande verksamheten.

De avgörande färdigheter och förmågor som ska utvecklas inom detta kompetensområde omfattar ...

... flexibla undervisningsstrategier som främjar innovation och personligt lärande;

... att använda strategier för att utnyttja tiden på ett sådant sätt att det finns möjligheter till utveckling i arbetet;

... att vara öppen och aktiv med att använda kollegor och andra yrkesföreträdare som en källa till lärande och inspiration;

... att bidra till hela skolans lärande och utveckling.

ANVÄNDNINGSMRÅDEN FÖR KOMPETENSPROFILEN

Generella principer

Till grund för de värderingar och kompetensområden som redovisas i profilen ligger ett antal generella principer:

1 - De värderingar och kompetensområden som krävs för att arbeta inkluderande är nödvändiga för alla lärare, på samma sätt som att inkluderande undervisning är alla lärares ansvar.

2 - De grundvärderingar och kompetensområden som redovisas i profilen ger lärare den bas de behöver för att arbeta med alla elever i den ordinarie undervisningen, med den variation av behov de kan ha. Det är ett viktigt ställningstagande att skifta fokus från att bara möta behoven hos vissa grupper av elever. Med dessa värderingar och kompetensområden förstärks grundbudskapet att inkluderande undervisning är bra för alla elever, inte bara för vissa grupper med särskilda behov.

3 - De värderingar och kompetensområden för grundutbildningen för lärare som presenteras i den här rapporten utgör grunden för de attityder, kunskaper och förmågor som behöver utvecklas under den första tiden i yrket och under vidare fortbildning. De ska vara en integrerad del av lärares kontinuerliga professionella utveckling, som ska erbjudas i en tydlig progression innefattande specialpedagogisk utbildning. Kompetensområdena bör utvecklas kontinuerligt under lärares professionella karriär.

4 - Att alla lärare behöver arbeta inkluderande utesluter inte den specialpedagogiska utbildningen för specialpedagogisk personal som kan ge stöd till andra lärare i deras arbete. Dessa värderingar och denna kompetens är grunden för alla lärares arbete, de ordinarie lärarnas såväl som specialisternas.

5 - De värderingar och den kompetens som beskrivs i profilen är avsiktligt brett formulerade för att stödja lärares utveckling på lång sikt. Utvecklingen bör ske genom ett livslångt lärande i en reflekterande verksamhet, genom ett evidensbaserat lärande som bygger på erfarenheter och aktionsforskning.

6 - Värderingarna och kompetensområdena kan vara ett stöd för lärarutbildares arbete och professionella utveckling.

7 - Värderingarna och kompetensområdena för inkluderande undervisning bör ses som en utgångspunkt för utformningen av lärares grundutbildning. Principen om inkluderande undervisning som ett systematiskt förhållningssätt bör gälla grundutbildningen för lärare såväl som arbetet i skolorna.

8 - Integreringen av profilens värderingar och kompetensområden i grundutbildningen, behöver debatteras av en vid grupp av aktörer inom olika nationella sammanhang. Genom en sådan dialog kan den diskrepans som ofta uppfattas mellan lärare i skolan och andra aktörer inom utbildningsområdet överbryggas.

Profilens användning

I projektet har man varit eniga om att grundutbildningen för lärare bör:

- utveckla nya lärares förmåga att arbeta mer inkluderande;
- utveckla en förmåga till effektiv undervisning, liksom djupa ämneskunskaper.

Kompetensprofilen för lärare har utvecklats för att stödja dessa målsättningar. Grundvärderingarna och kompetensområdena är inte knutna till något särskilt ämne eller

område utan ska genomsyra alla aktiviteter. De ska inte heller begränsas till några särskilda program eller metoder.

Profilen har i första hand tagits fram som ett stödmaterial för utformningen och genomförandet av grundutbildningen för lärare i den ordinarie undervisningen. Det är ingen checklista med specialpedagogiskt innehåll, utan är snarare tänkt som ett inspirationsmaterial för att identifiera lämpligt innehåll, metoder för planering och mål för utbildningen.

Det är den avsikt som de sakkunniga i projektet har enats om. Under projektet har det dock också framförts synpunkter om att profilen även kan ha andra användningsområden. Förslag på övriga användningsområden är:

- För lärarstuderande skulle profilen kunna vara ett verktyg för självreflektion. Särskilt för att bearbeta personliga erfarenheter av exkludering i skolorna kan den vara ett bra underlag eftersom den lyfter fram viktiga attityder, kunskapsområden och förmågor som lärarstudenterna behöver reflektera kritiskt över för att kunna utmana de stereotyper de själva kan bära med sig;
- För lärarutbildarna skulle profilen kunna vara ett underlag i samband med diskussioner och bearbetning av inkluderande undervisning som ett tillvägagångssätt för alla lärare. Profilen kan också fungera som en vägledning för lärarutbildarnas eget arbete för studerande med olika behov;
- För praktiserande lärare kan profilen användas som vägledning för att identifiera personliga prioriteringar för en kontinuerlig professionell utveckling;
- För skolledare kan profilen fungera som vägledning för introduktion av nya lärare och kontinuerlig professionell utveckling på lång sikt med koppling till hela skolans utveckling;
- För arbetsgivare inom utbildningsområdet skulle profilen kunna fungera som vägledning vid rekrytering för att hitta de sökande som är bäst förberedda att arbeta i skolan. Profilen skulle också kunna belysa prioriteringar för både grundläggande och mer långsiktig professionell utveckling för andra yrkesgrupper som arbetar i skolan (till exempel psykologer och kuratorer).

Det sista förslaget speglar en fråga som många projektdeltagare rest, nämligen att de grundvärderingar som profilen slår fast, inte bara är viktiga för lärare, utan också för skolledare, lärarutbildare, beslutsfattare och andra aktörer i deras arbete inom utbildningsområdet.

Faktorer som stöder implementeringen av profilen

Under de tre år som projektet pågått, har man identifierat och diskuterat många hinder för genomförandet av en lärarutbildning som främjar inkluderande undervisning. Genom det arbete som för närvarande genomförs i olika länder är det dock uppenbart det finns innovativa tillvägagångssätt för att hitta lösningar på möjliga hinder. Genom att gå igenom sådana exempel på verksamheter och dra slutsatser från de diskussioner som förts med olika aktörer i arbetet med profilen, har ett antal nyckelfaktorer till stöd för genomförandet definierats. Faktorerna berör inte bara en möjlig användning av profilen i grundutbildningen för lärare, utan också vidare frågor om riktlinjer och verksamheter i skolor och inom lärarutbildningen.

I följande avsnitt, är dessa stödjande faktorer direkt kopplade till det ramverk av rekommendationer som presenteras i TE4I projektets sammanfattande rapport (se <http://www.european-agency.org/publications/ereports/te4i-challenges-and-opportunities/te4i-challenges-and-opportunities>).

Projektets rekommendationer visar vilka utvecklingsområden som bör prioriteras i framtida grundutbildning för lärare i Europa. De faktorer som identifierats som avgörande av projektdeltagare för att stödja genomförandet av profilen, kan också uppfattas som faktorer som till någon del riktar sig till de rekommendationer som gavs i den sammanfattande rapporten.

1. Faktorer relaterade till lärarutbildning

1.1 Rekrytering av studerande till grundutbildningen för lärare

- Att sätta värde på mångfalden bland de lärarstuderande bör vara en grundsyn som reflekteras i riktlinjer och arbete inom lärarutbildningen;
- Den homogenitet som kännetecknar de lärarstuderandes bakgrund bör ses över. Antagningskrav och strategier för rekrytering bör noga ses över för att kunna påverka frågan om mångfald inom grundutbildningen för lärare. Flexibla vägar till läraryrket i syfte att locka personer från olika bakgrunder med en variation av kulturella och sociala erfarenheter, bör utvecklas. Man bör särskilt hitta utbildningsvägar som stöder rekryteringen av studerande med funktionsnedsättning (som beskrivs i UNCRPD 2006).

1.2 Program för grundutbildning för lärare.

- Ett huvudmål för grundutbildningen för lärare bör vara att hjälpa lärarstuderande att utveckla sin egen personliga pedagogiska teori. Den ska baseras på kritiskt tänkande och analys utifrån de kunskaper, förmågor och värderingar som reflekteras av de kompetenser som presenteras i profilen. De bör också ta till sig lärarrollens vidare betydelse för skolan som en lärande verksamhet.
- De kulturella normer och värderingar som lärarstuderande bär med sig till lärarutbildningen är en helt nödvändig utgångspunkt i utbildningen. Grundutbildningen bör bygga på de lärarstuderandes tidigare erfarenheter av inkludering och om nödvändigt, bryta en överföring av personliga erfarenheter av segregerad undervisning. Det behövs tillvägagångssätt som utmanar stereotyper och utvecklar en känslighet och förståelse för de frågor som har koppling till mångfald, samt förmåga att tillämpa detta i verksamheten.
- Lärarstuderande behöver egna erfarenheter av att arbeta med elever i behov av olika former av stöd och lärare med god förmåga att arbeta inkluderande. De behöver också få möjlighet att se teorin praktiseras genom verksamhetsförlagd utbildning och praktik i inkluderande undervisningsmiljöer.
- Utvecklingen från läroplaner som är ämnesbaserade mot ämnesövergripande undervisning bör avspeglas i lärarutbildningen. Kursplanen för grundutbildning för lärare bör bygga på en modell som omfattar inkluderande verksamheter i alla moment och ämnesområden. En sådan kursplan bör:
  - Innehålla särskilda skrivningar om behov av undervisningsstöd hos enskilda eller grupper som riskerar exkludering från den ordinarie undervisningen;
  - Utmana lärarstuderande genom att låta dem uppleva hinder för lärande, liksom möjligheter att lyckas i verklighetsförankrad problemlösning.
- Grundutbildningen bör sträva efter "värderingsövningar" då värderingar och kompetensområden får demonstreras av de lärarstuderande i olika sammanhang. Bedömningen av värderingar och kompetensområden kräver i huvudsak ett tillvägagångssätt med formativa bedömningar. Särskilt attityder, kunskaper och förmågor inom de olika kompetensområdena bör påvisas på olika sätt och med olika metoder, såsom självbedömning, gemensamma bedömningar med den studerande, jämnåriga, mentorer och lärare, liksom genom portofolier.

1.3 Lärarutbildares arbete

- De grundvärderingar och kompetensområden som beskrivs i profilen för inkluderande lärare är också tillämpliga på arbetet för lärare på grundutbildningen. Lärarutbildare behöver stå modell för de grundvärderingar och kompetensområden man ska förmedla i sitt eget arbete med lärarstuderande. De behöver särskilt visa hur man kan ta tillvara mångfalden och hur man på ett effektivt sätt kan ge stöd åt lärandet genom att använda olika tillvägagångssätt i undervisningen. De behöver också samarbeta med personal på skolorna och andra lärarutbildare.
- Lärarutbildare behöver se sig själva i ett livslångt lärande. De behöver vara aktiva och redo för en egen kontinuerlig professionell utveckling för att förbättra sitt arbete med inkluderande undervisning.
- För att på ett effektivt sätt stödja de studerandes utveckling till inkluderande lärare, måste alla lärarutbildare också ta till sig de kunskaper, förmågor och värderingar som reflekteras i profilen. Särskilt de som inte har direkt erfarenhet av att arbeta med elever med olika former av behov. Idealet vore att fortbildning för lärarutbildare skulle inbegripa medvetandegörande aktiviteter med fokus på mångfaldsfrågor. Direkta studier och erfarenheter av att arbeta med inkluderande undervisning kan också vara nödvändiga om alla lärarutbildare på ett gott sätt ska kunna stå modell för de grundvärden och kompetensområden som beskrivs i profilen, samt kunna kommunicera både de "vad, hur och varför" som behövs i undervisning för elever i behov av olika former stöd.

1.4 Samarbete mellan skolor och lärarutbildningar

- För att lärarstuderande ska få tillräcklig erfarenhet av praktiskt skolarbete, behöver strukturer och resurser på lärarutbildningarna underlätta samarbetet mellan olika institutioner och skolor, liksom med övriga samhället.
- Man behöver också se över de olika roller som å ena sidan lärarutbildningarna har och å andra sidan de mentorer och lärare på skolorna som ska visa exempel på inkluderande undervisning har. För att stödja lärarstuderande och hjälpa dem att delta i olika gemensamma skolaktiviteter utöver klassrumsundervisningen, bör skolpersonalen använda de tillvägagångssätt som förespråkas i profilen. Det kräver i sin tur att de själva får möjlighet till professionell utveckling.

2. Faktorer relaterade till riktlinjer för lärarutbildning för inkluderande undervisning

2.1 Ett systematiskt förhållningssätt

- Lärarens roll är avgörande för att åstadkomma inkluderande undervisning. Den inkluderande läraren är dock inte den enda komponenten i utvecklingen mot inkluderande skolor och deras roll är en del av ett större systematiskt tillvägagångssätt. Ett sådant tillvägagångssätt har fokus på att garantera alla elevers rättigheter, liksom att etablera stödstrukturer och resurser som underlättar förverkligandet av rättigheterna på alla nivåer.
- Beslutsfattare på nationell och regional nivå spelar en viktig roll för att utforma visioner för en inkluderande undervisning som kan överföras till samordnade riktlinjer för skolor och lärarutbildningar. Alla riktlinjer för lärarutbildningar och skolor bör utvecklas utifrån evidensbaserad forskning. Riktlinjerna bör också vara förenliga och ömsesidigt stödjande samt verka mot samma mål.
- Institutionella riktlinjer för grundutbildningen för lärare bör vägledas av en tydlig vision om att lärosäten för högre utbildning ska vara inkluderande organisationer för lärande. Ledande befattningshavare har en viktig roll att formulera, kommunicera och implementera sådana visioner. Institutionella riktlinjer behöver främja tillvägagångssätt som inbegriper inkludering i alla program. Inkluderande undervisning behöver vara övergripande och

omfatta flera ämnen och sektorer. Riktlinjer för grundutbildningen behöver därför även inbegripa andra tvärgående frågor, såsom rekrytering och professionell utveckling av lärarutbildare.

- Homogenitet inom lärarkåren kräver samma åtanke som frågan om homogenitet i gruppen av studerande. Studerande behöver förebilder både bland lärarutbildare och beslutsfattare som avspeglar mångfalden i samhället. Rekryteringsstrategier inom högre utbildning bör därför ta hänsyn till behovet av att avspegla det omgivande samhället.
- Lärarutbildare behöver tillfälle till professionell utveckling – introduktion, handledning och kontinuerlig fortbildning – som stöd för sitt arbete som inkluderande lärarutbildare och representanter för de grundvärderingar och kompetensområden som beskrivs i profilen.

2.2 Klargörande av språk och terminologi

- Som stöd för genomförandet behövs gemensamma definitioner och förståelse av nyckelbegrepp för inkluderande undervisning. Samarbete mellan olika aktörer inom inkluderande undervisning kan underlättas genom att använda gemensamma begrepp som speglar de grundvärderingar och kompetensområden som beskrivs i profilen.
- Inkluderande undervisning bör ses som ett tillvägagångssätt för alla elever. Fokus för lärares arbete bör vara att övervinna hinder för lärande för alla elever. Detta innebär ett steg bort från att se inkludering som en metod för ett fåtal elever som skiljs ut på grund av olikhet eller utifrån diagnos, vilket kan ha negativa konsekvenser för dessa elevers lärande.

2.3 Ett kontinuerligt stöd för lärare

- Genomförandet av inkluderande undervisning bör ses som en kollektiv uppgift, där olika aktörer har olika uppgifter och ansvar att uppfylla. Det stöd som lärare i klassrummen behöver för att uppfylla sin roll, är bland annat tillgång till strukturer som underlättar kommunikation och samarbete med olika yrkesföreträdare (däribland dem inom högre utbildning), liksom möjligheter till kontinuerlig professionell utveckling.
- De grundvärden och kompetensområden som rapporten beskriver bör ses som en guide för pågående lärarutbildning och möjligheter till professionell utveckling. Introduktion och skolbaserad handledning, kontinuerlig professionell utveckling och specialpedagogiska utvecklingsmöjligheter bör vara förenliga med de grundvärden som förmedlades under grundutbildningen. De kompetensområden som beskrivs i profilen bör förmedlas genom ett tillvägagångssätt där olika områden kontinuerligt återkommer i progression, och vidareutvecklas under vidare professionell utveckling med en allt djupare kunskap och förståelse.
- All professionell utveckling som erbjuds verksamma lärare som inte tidigare har arbetet inkluderande, bör också vägledas av de grundvärden och kompetensområden som profilen presenterar.
- Den professionella utveckling som erbjuds skollära ska också vägledas av principer för inkluderande undervisning med koppling till de grundvärderingar som presenteras i profilen. Skollärares attityder och värderingar om inkludering är avgörande för hur väl skolornas organisationskultur överensstämmer med de grundvärderingar som presenteras i profilen.

2.4 Ansvarsredovisning i enlighet med principer om inkludering

- Lärare och lärarutbildare behöver arbeta i lärande organisationer – skolor eller lärarutbildningar – som är lärande verksamheter. Sådana lärande organisationer sätter

värde på dem som professionella och stöder deras arbete med en tydlig vision och en gemensam kultur som främjar inkluderande undervisning på alla nivåer.

- Alla utvecklingsprocesser i skolor och lärarutbildningar bör granska de organisatoriska riktlinjerna och verksamheterna i förhållande till inkludering. Genom transparenta rutiner för kvalitetsredovisningar, bör lärare och lärarutbildare få stöd att bidra till utvärdering och utveckling av organisatoriska rutiner som stöder gemensamma värderingar om lärande i inkluderande miljöer.

- System för kvalitetsredovisning och ansvarsfördelning bör uppmärksamma det arbete som lärare och lärarutbildare gör med alla elever. Sådana system bör uppmärksamma variationen av möjligheter att lära sig och inte fokusera på begränsade tolkningar av akademiska resultat.

Avslutande kommentarer

Dessa faktorer till stöd för att genomföra profilen för inkluderande undervisning är inte helt uttömmande. De är relevanta för alla sammanhang och situationer och man behöver utforska mer i detalj vad det skulle innebära att använda profilen i ett nationellt sammanhang. Här presenteras en sammanfattning av de förslag projektets deltagare har enats om.

Profilen för inkluderande lärare beskriver de grundvärderingar och kompetensområden som lärare i skolorna, liksom de som förbereder dem för det arbetet, bör demonstrera i sitt arbete. Inkluderande lärares arbete behöver också ha stöd av andra yrkesgrupper, skolans kultur och organisation, samt av ett ramverk av riktlinjer för undervisningen. Detta sammantaget underlättar inkludering. En sådan modell måste tydligt reflekteras i grundutbildningen för lärare, och i bästa fall utgöra en del av en tydlig progression genom den professionella utveckling som erbjuds som en central del av det livslånga lärandet.

KOMPETENSPROFILENS IDÉ OCH TANKE

Profilen för inkluderande lärare, som utvecklats inom ramen för projektet "Lärarytelse för inkluderande undervisning", presenterar grundvärderingar och kompetensområden som man enats om vara nödvändiga för lärare för att kunna arbeta inkluderande. Tre parametrar användes som riktmärke under arbetet med profilen:

1 - Inkludering är i grunden ett principiellt, rättighetsbaserat tillvägagångssätt för undervisning, som har grund i ett antal centrala värderingar;

2 - Det finns praktiska och begreppsmässiga svårigheter med att sätta fokus på enskilda kompetenser för inkluderande undervisning. För att profilen ska vara relevant för olika länder och aktörer, krävdes därför ett vidare tillvägagångssätt;

3 - Man kan inte bortse från de politiska prioriteringar som görs i de enskilda länderna och effekter av olika sociala riktlinjer, men det finns ett ramverk av internationella och europeiska riktlinjer som alla länder signerat, som berör inkluderande undervisning och lärarytelse.

Var och en av dessa parametrar utgör en avgörande begreppsmässig grund för kompetensprofilen och beskrivs i följande avsnitt.

Värdegrundsbaserade strategier för inkluderande undervisning

I dokumentet Europa 2020, Europeiska unionens strategi för tillväxt (http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm) har en av fem målsättningar koppling till utbildning. Den understryker tydligt betydelsen av värderingar inom de europeiska utbildningssystemen: "Under perioden fram till 2020, bör den viktigaste uppgiften för europeiskt samarbete vara att stödja den vidare utvecklingen av utbildningssystemen i medlemsstaterna, med målsättningen att säkerställa:

a) alla medborgares personliga, sociala och professionella utveckling;

b) ett hållbart ekonomiskt välstånd och sysselsättning, med demokratiska värden, social enhet, ett aktivt medborgarskap och interkulturell dialog." (Rådets slutsatser, 2009, s. 3).

"Utbildning 2020" (Strategisk ram för europeiskt samarbete inom utbildning och yrkesutbildning – ET 2020 Strategic Framework) anger fyra strategiska mål för utbildningssystemen under det kommande decenniet. Det tredje strategiska målet har fokus på att främja rättvisa, social enhet och ett aktivt medborgarskap. Betydelsen av värderingar betonas: "Utbildning bör främja interkulturell kompetens, demokratiska värderingar och respekt för grundläggande rättigheter och miljö, samt bekämpa alla former av diskriminering och utrusta unga människor för att på ett positivt sätt kunna interagera med jämnåriga med annan bakgrund än den egna." (s. 4).

I rapporten från 2008 års internationella konferens om inkluderande undervisning, hävdas att: "Inkluderande undervisning bygger på en uppsättning begrepp och värderingar om det samhälle som ska byggas och egenskaper hos de människor man vill ska utvecklas. Om vi vill ha mer inkluderande samhällen, som är mer fredliga och respektfulla mot olikheter, är det viktigt att studerande får möjlighet att utveckla och erfara dessa värden i sin utbildning, vare sig det är i skolan eller i informella sammanhang." (s. 11).

Synen på inkludering har utvecklats från snäva idéer om att förstå och överbrygga brister till att omfatta frågor som kön, etnicitet, klass, sociala förhållanden, hälsa och mänskliga rättigheter och inbegripa fullständig tillgänglighet, delaktighet och insatser (Ouane, 2008).

Artikel 24 i Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (2006) understryker att personer med funktionsnedsättning har rätt till utbildning. Den säger

också: "konventionsstaterna erkänner rätten till utbildning för människor med funktionsnedsättning. Om man vill realisera denna rätt utan diskriminering och utifrån principen om lika rättigheter, måste konventionsstaterna garantera ett inkluderande utbildningssystem på alla nivåer och under hela livet med inriktning mot en allsidig utveckling av mänskliga resurser, en känsla av värdighet och självförtroende, ett stärkande av respekten för mänskliga rättigheter, grundläggande friheter och mänsklig mångfald." (s. 17).

UNESCO och UNICEF (2007) hävdar dock att: "Rätten till utbildning kräver ett engagemang för att garantera fullständig tillgänglighet, bland annat att vidta nödvändiga åtgärder för att nå de mest marginaliserade barnen. Men att få barnen till skolan är inte tillräckligt, det garanterar inte att enskilda elever når sina ekonomiska och sociala målsättningar och kan tillägna sig de förmågor, kunskaper, värderingar, och attityder de behöver för att växa upp till ansvarstagande och aktiva medborgare." (s. 27).

Rättighetsbaserad, inkluderande undervisning för alla elever, förutsätter ett holistiskt tillvägagångssätt och att lärare har en vidare uppgift än att förmedla ämneskunskaper. UNESCO (2008) slår fast: "att använda sig av ett rättighetsbaserat tillvägagångssätt i utbildning, för att åstadkomma en större inkludering kommer att kräva omfattande förändringar av skolsystemet. Det kommer bland annat att innefatta förändringar av författningensliga rättigheter och riktlinjer, kursplaner, system för lärarutbildning, material, lärandemiljöer, metoder, resursfördelning osv. Framför allt kommer det att kräva en förändring av attityder hos alla människor i systemet, att välkomna mångfald och olikheter och att se detta som möjligheter snarare än problem." (s. 29).

Inkluderande undervisning är ett övergripande begrepp som påverkar olika riktlinjer och strategier för tillämpning i grundskola och högre utbildning samt i lärarutbildningen. Inkluderande undervisning uppnås inom system som värderar alla lika och ser skolan som en resurs för samhället. Inkluderande undervisning handlar om alla elever. Den har som målsättning att alla ska delta i meningsfulla lärandesituationer och att minska exkludering från skola och samhälle.

Sammanfattningsvis, inkluderande undervisning är ett rättighetsbaserat tillvägagångssätt som bygger på ett antal centrala värderingar: likvärdighet, delaktighet, utveckling och hållbara samhällen samt respekt för mångfald. Lärares grundläggande värderingar är avgörande för deras handlingar. Världsrapporten om funktionsnedsättning (2011) för fram: "En god utbildning för lärare som ska undervisa i de ordinarie undervisningsmiljöerna är avgörande för att dessa med säkerhet ska kunna agera kompetent i arbetet med barn med olika typer av behov." (s. 222) Rapporten lägger stor vikt vid behovet av att utbildningen har fokus på attityder och värderingar, inte bara kunskaper och förmågor.

"The 2011 Peer Learning Activity" riktade in sig på lärares professionella utveckling (2011) och menade att "alla aspekter av undervisning inte till fullo kan beskrivas och definieras; aspekter såsom lärarens professionella värderingar, dispositioner och attityder kan vara lika viktiga som mer mätbara och kvantitativa aspekter." (s. 7). Författarna till rapporten menar att i Europa: "inkluderar lärarkompetens ofta komponenter av kunskaper, förmågor och värderingar." (s. 10).

Man enades därför om att man i forskningen om lärarkompetens för inkluderande undervisning behöver utgå från de värderingar som ska ligga till grund för arbetet. De fyra grundvärderingar man kom fram till i TE4I projektet var att sätta värde på mångfald, ge stöd åt alla elever, att samarbeta med andra och en personlig professionell utveckling. Dessa fyra värden är grunden för att lärare ska tillägna sig kunskap, utveckla en förståelse och använda de förmågor som krävs för att arbeta inkluderande.

I projektet menar man att dessa grundvärden:

- är principer som kan synliggöras i lärares handlingar;
- blir "praktisk kunskap som är berikad av teori" som resultat av de lärmöjligheter som erbjuds under lärarutbildningen.

Användning av kompetensområden

De grundvärden som beskrivs ovan, har använts som bas för att identifiera de viktigaste kompetenser som lärare behöver för att arbeta inkluderande. Att projektet satte fokus på kompetenser var något som the Agency's nationella representanter efterlyste och det stöds också av tidigare forskning på nationell och internationell nivå.

På internationell nivå anger OECD-rapporten från 2005 *Teachers Matter*: "en rad personliga kompetenser som påverkar kvalitet och effektivitet i undervisningen". (s. 100) De kompetenser som identifierats har fokus på ämneskunskaper och olika övergripande förmågor (såsom kommunikation, drivkraft, organisatoriska och problemlösande förmågor).

De flesta länder som deltar i projektet har beskrivningar av lärarkompetenser, antingen på nationell nivå eller i den högre utbildningen. En sammanfattning av användningen av de kompetenserna i grundutbildningen presenteras i Bilaga 1. (Den informationen är en sammanfattning av projektets nationella rapporter och finns att hämta på: <http://www.european-agency.org/agency-projects/teacher-education-for-inclusion/country-info>)

Det ska dock påpekas att förståelsen av de olika kompetenserna och/eller hur de tillämpas i grundutbildningen i allmänhet skiljer sig en hel del mellan länderna. I projektet visade det sig att olika länder inte bara lyfte fram olika kompetenser som viktiga för lärarbetet utan också tolkade själva begreppet kompetens olika.

I TE4I-projektets sammanfattande rapport föreslås att: *begreppen kompetens och standard inte är utbytbara* och projektets diskussioner med sakkunniga resulterade i att man enades om följande definitioner för TE4I projektet:

Standards refererar i allmänhet till en uppsättning mått mot vilka lärarstudierande/lärare/kurser kan utvärderas – de summativa resultaten i slutet av en utbildning.

Kompetens kan utvecklas över tiden då studerande på grundutbildningen och lärare uppvisar en progression i sin förmåga i ett antal olika sammanhang och situationer. I det avseendet utgör båda begreppen en grund för grundutbildningen och en bas för vidare professionell utveckling. (TE4I projektets sammanfattande rapport, 2011, s. 46).

Under projektets diskussioner har de sakkunniga från deltagarländerna varit eniga om att det både praktiskt och i fråga om begrepp finns svårigheter med att sätta fokus på "isolerade undervisningskompetenser". Man har också betonat vikten av att undvika:

- upprepningar av det arbete som redan genomförts i olika deltagarländer med att identifiera och katalogisera specifika kompetenser för särskilda sammanhang;
- en allt för enkel profil av lärarkompetenser som skulle kunna tolkas som mekanisk;
- ett verktyg som är föreskrivande och inte går att anpassa och använda som underlag för nationellt arbete inom området.

Den modell som utvecklats och använts i profilen för inkluderande lärare är därför baserad på idén om mångfacetterade "kompetensområden".

De kompetensområden som är kopplade till de grundvärderingar för inkluderande undervisning som presenterats ovan, består alla av tre delar:

- attityder och värderingar;
- kunskap och förståelse;
- färdigheter och förmågor.

En viss attityd kräver en viss kunskap eller grad av förståelse och sedan färdighet för att kunna implementera denna kunskap i en konkret situation. För varje kompetensområde, presenteras de viktigaste attityderna, kunskaperna och förmågorna som ligger till grund för dem.

Detta förfaringssätt bygger på arbetet av Ryan (2009) som beskriver attityd som "mångdimensionella karaktärsdrag", men framför allt på Shulman (2007) som beskriver det professionella lärandet i termer av huvudets, handens och hjärtats företagsamhet (kunskap, förmåga eller att göra samt attityder och värderingar).

Det är viktigt att påpeka att det tillvägagångssätt som använts är i linje med de uttalanden som ett antal skolelever uttryckte under ett studiebesök 2011. Ungdomarna fick frågan om vad de tyckte utgjorde en bra lärare och vad bra lärare gör för att hjälpa eleverna att lära sig saker.

Deras svar visade deras uppfattning om betydelsen av en vid undervisningsförmåga. De svarade bl. a. att bra lärare är snälla och har humor, de förklarar bra och organiserar olika aktiviteter såsom grupparbeten. De ger feedback, men framför allt gör de lärandet roligt och intressant!

Om än enkla uttalanden, förmedlar de ändå ett kraftfullt budskap till alla som är involverade i lärarutbildning för inkludering, nämligen att undervisning inte kan brytas ner till en checklista på uppvisbara förmågor eller kunskaper som enkelt kan mätas genom summativa examinationer.

De kompetensområden som presenteras i profilen täcker alla de aspekter av lärares arbete som tagits upp i ländernas arbete med kompetenser: undervisning, samarbete, och kompetens på skol- och systemnivå. Presentationen av kompetensområdena bygger dock på de fyra grundvärderingar för inkluderande undervisning som man enats om, där vart och ett av kompetensområdena kan ses som sammankopplade och beroende av varandra.

Kopplingar till europeiska prioriterade riktlinjer för skola och lärarutbildning

Kompetensprofilen för inkluderande undervisning har direkta kopplingar till tre områden av initiativ på europeisk nivå: för det första, huvudkompetenser för livslångt lärande; för det andra, tillvägagångssätt som använder sig av kompetenser inom högre utbildning; och slutligen förbättrade riktlinjer för lärarutbildning.

De huvudsakliga kompetenser som alla medborgare behöver i perspektivet livslångt lärande beskrivs i Rekommendationerna från Europaparlamentet och Rådet, från den 18 december 2006 och innefattar åtta huvudkompetenser:

1. kommunikation på modersmålet;
2. kommunikation på främmande språk;
3. matematisk kompetens och grundläggande kompetens inom naturvetenskap och teknik;
4. digital kompetens;

5. inlärningsförmåga;
6. social och medborgerlig kompetens;
7. förmåga till initiativ och företagsamhet, samt
8. kulturell medvetenhet och uttrycksförmåga.

Kompetensernas betydelse för lärande lyfts fram i den tredje strategiska målsättningen i Europa-2020 strategin, där det hävdas att: "Riktlinjer för utbildning och lärande bör möjliggöra för alla medborgare, oberoende av personliga, sociala eller ekonomiska förhållanden, att under hela livet kunna tillägna sig, uppdatera och utveckla både yrkesspecifika kunskaper och de huvudkompetenser som krävs på arbetsmarknaden, samt att främja ett vidare lärande, aktivt medborgarskap och interkulturell dialog." (s. 4).

Arbetet med kompetenser i skolutbildningen är kopplat till användningen av kompetensbaserade tillvägagångssätt i den högre utbildningen. Inom ramen för arbetet med Bologna-processen gavs en rapport ut (Joint Quality Initiative informal group, december 2003) som inte bara gav stöd för resultatbaserade tillvägagångssätt i högre utbildning, utan också rekommenderade kompetensbaserade strategier för de studerande. De studerande kan då: "... använda sina kunskaper och sin förståelse på ett sätt som visar prov på ett professionellt förhållningssätt i arbetet eller yrket, visar på att de har kompetenser för att utveckla och vidhålla argument och för att lösa problem inom sina respektive ämnesområden." (s. 33).

Detta får stöd av Bergan och Damian (2010) som i en rapport från Europarådet hävdar att den högre utbildningen bör se som sin uppgift att utveckla de studerandes kompetens och de kompetenser som ska utvecklas beror på vad som uppfattas vara syftet med högre utbildning. De menar att "konvergerande kompetenser" belyser behovet av att utbilda hela människan; utbildning bör handla om att tillägna sig kunskaper, förmågor och färdigheter, men också värderingar och attityder.

Av det finns uppenbara konsekvenser för lärarutbildningen: lärarstudier bör utbildas att använda tillvägagångssätt som bygger på kompetenser, eftersom det troligen kommer att göra deras grundutbildning mer effektiv och förbereda dem att utveckla ett liknande tillvägagångssätt för sina elever i klassrummet. I TE4I-projektets sammanfattande rapport (2011) skrivs: "Nya lärare måste förstå undervisningens och lärandets komplexitet och alla de faktorer som påverkar. Alla elever bör aktivt involveras i att skapa mening i sitt lärande, i stället för att vara passiva konsumenter av en strikt föreskriven kursplan." (s. 68).

De tre senaste av Rådets slutsatser – från 2007, 2008 och 2009 – har identifierat viktiga förbättringsområden för lärarutbildningarna, i enlighet med formuleringar som medlemsländernas utbildningsministrar gjort. De har sammanfattats i dokumentet *Improving Teacher Quality: the European Union Policy Agenda*, sammanställd av Paul Holdsworth, EU-kommissionen, Generaldirektoratet för utbildning och kultur, år 2010, som ett bidrag till diskussionerna inom projektet om Lärarutbildning för inkludering. Det fullständiga dokumentet presenteras i bilaga 2.

10 prioriterade policy-områden kan identifieras i Rådets tre grupper av slutsatser:

1. främja professionella värderingar och attityder;
2. förbättra lärarkompetenser;
3. effektivisera rekrytering och urval för att främja en god utbildning;
4. förbättra grundutbildning för lärare;
5. införa introduktionsprogram för alla nya lärare;

6. tillhandahålla mentorstöd för alla nya lärare;
7. förbättra kvalitet och omfattning av kontinuerlig professionell utveckling;
8. skollärdarskap;
9. säkerställa lärarutbildarnas kvalitet;
10. förbättra system för lärarutbildningen.

De sakkunniga i projektet diskuterade detta i relation till den föreslagna kompetensprofilen, under studiebesöken 2010. Diskussionerna utmynnade i att man slog fast att profilen kan ses som en länk till EU:s prioriterade riktlinjer för att förbättra grundutbildningen för lärare, för att främja professionella värderingar och attityder samt förbättra lärares kompetens. Tre ytterligare påpekanden måste dock göras.

- De grundvärderingar för inkluderande undervisning som beskrivs i profilen ligger till grund för alla dessa prioriterade riktlinjer.
- De kompetensområden som beskrivs i profilen har på ett eller annat sätt kopplingar till de prioriterade riktlinjerna och det finns inga motsättningar däremellan.
- Kompetensprofilen för lärare pekar också på andra prioriteringar som kan behöva uppmärksammas på europeisk nivå i initiativ för riktlinjer för lärarutbildning, framför allt att inkluderande undervisning är en fråga om mänskliga rättigheter och ett sätt att ge stöd åt alla elever.

Att de grundvärderingar och kompetensområden som beskrivs i profilen gynnar alla elever, inte bara de som riskerar exkludering, har fått stöd av Rådets slutsatser om "the Social Dimension of Education and Training" (2010): "Att skapa de förhållanden som krävs för en lyckad inkludering av elever i behov av särskilt stöd i de ordinarie undervisningsmiljöerna är till nytta för alla elever. Att öka användningen av individualiserade arbetssätt, bl.a. individuella undervisningsplaner, utnyttja kartläggning till stöd för lärandet, se till att lärare kan hantera och dra nytta av mångfalden, främja det kooperativa lärandet samt öka tillgängligheten och delaktigheten, är olika sätt att förbättra kvaliteten för alla." (s. 5).

METOD FÖR ARBETET MED ATT UTVECKLA KOMPETENSPROFILEN

Under de tre år som projektet bedrivits har ett antal aktiviteter genomförts för att ta fram en kompetensprofil för inkluderande lärare.

De viktigaste aktiviteterna beskrivs här i sin helhet och avsikten med detta är att:

- på ett riktigt sätt dokumentera de steg som tagits i arbetet med profilens ramar och innehåll;
- uppmärksamma de insatser som gjorts av de sakkunniga i projektet, av värdarna för de 14 studiebesöken och av de över 400 representanterna för olika intressegrupper, för att ta fram den profil som presenteras i dokumentet.

Den här delen av dokumentet presenterar därför beskrivande information som sammanfattar processen fram till den färdiga profilen.

Under slutet av 2009, tog Agency's projektteam fram ett inledande utkast som underlag och inspiration för diskussioner i en grupp av sakkunniga från de olika deltagarländerna. Dokumentet beskrev ett antal ställningstaganden och idéer om viktiga kompetenser för en inkluderande grundutbildning för lärare. Det byggde på en genomgång av relevant forskning och bakgrundsinformation för riktlinjer, liksom på synpunkter från projektets rådgivande grupp.

Ett antal studiebesök planerades för 2010 och 2011. Alla deltagande länder inbjöds att ge förslag på studiebesök som kunde illustrera de frågor som togs upp av TE4I projektet. Projektets rådgivande grupp och Agency-teamet gick sedan igenom förslagen och fattade beslut om studiebesök utifrån i förväg bestämda kriterier. Kriterierna var bland annat att besöken skulle spegla de teman som föreslagits, möjligheten att utforska olika tillvägagångssätt för grundutbildning för lärare samt en geografisk spridning av besöken.

I samband med de fem studiebesök som genomfördes under våren 2010 diskuterades utkastet till profilen och olika frågeställningar kring användningen av de kompetensbaserade tillvägagångssätt som studiebesöken presenterade. Studiebesök och teman var:

Belfast, Storbritannien (Nordirland): studier av Nordirlands lärarkompetenser för inkluderande lärare och att undersöka vilka konsekvenser för de ordinarie utbildningssystemen man måste ta hänsyn till för att lärare ska kunna använda kompetenserna på bästa sätt.

Porto, Portugal: studier av hur en kompetensprofil kan stödja utvecklingen av attityder och värderingar liksom de kunskaper och förmågor som är nödvändiga för inkluderande undervisning.

Eger, Ungern: att undersöka vilket innehåll en profil av kompetenser behöver ha, samt specifikt vilken form av grundutbildning som krävs för att utveckla de kunskaper och förmågor en sådan profil innehåller.

Borås, Sverige: studier av hur lärarutbildare kan förbereda studerande att bli inkluderande lärare; och i synnerhet hur lärarutbildare kan arbeta inkluderande som förebilder för sina studenter.

Utrecht, Nederländerna: studera hur kompetensprofiler passar in i utvecklingen av riktlinjer för inkluderande undervisning, i synnerhet vilka riktlinjer som behövs i lärarutbildningar och inkluderande undervisning för att en sådan profil ska kunna genomföras.

Information om alla studiebesöken under 2010 finns på: <http://www.european-agency.org/agency-projects/Teacher-Education-for-Inclusion>

Alla fem studiebesök och därtill hörande möten inkluderade:

- värdlandets presentationer av de frågeställningar som besöket berörde samt olika exempel på dem;
- korta presentationer av var och en av de sakkunniga i projektet om de frågor som togs upp under besöken, med det egna landets perspektiv;
- interaktiva diskussioner med projektets sakkunniga och olika aktörer i det aktuella landet;
- diskussioner i gruppen av sakkunniga för att formulera vilka resultat man fått av studiebesöket med relevans för profilen.

Förutom de nationella sakkunniga, deltog över 100 yrkesverksamma inom utbildningsområdet i de olika aktiviteterna under de fem studiebesöken, bland annat beslutsfattare, lärarutbildare, studerande, skolpersonal, elevvårdspersonal och representanter för olika samhällsgrupper.

Förutom viktiga reflektioner om profilens innehåll, hade resultaten av studiebesöken fokus på:

- det faktum att kompetenser inte kan fungera som checklistor;
- den avgörande roll som de underliggande värderingar och attityder till utbildning i allmänhet och inkluderande undervisning i synnerhet har, och som man behöver vara medveten om i grundutbildningen för lärare.

Med utgångspunkt i studiebesöken under 2010 presenterades en utökad och reviderad version av dokumentet som underlag för diskussioner under den stora konferensen i Zürich hösten 2010. Det reviderade dokumentet skiljde sig avsevärt från det första på två sätt. För det första föreslogs att profilens innehåll skulle utgå från *grundvärderingar* (tre av dessa grundvärderingar presenterades under det mötet). För det andra föreslog man att man i stället för att presentera enskilda kompetenser, skulle föreslå *kompetensområden* bestående av tre delar – attityder, kunskaper och förmågor.

Dessa förändringar var alla projektets sakkunniga eniga om och med hjälp av deras synpunkter, utformades den reviderade profilen. Den versionen hade fokus på ett ramverk av fyra grundvärderingar och ett antal specifika kompetensområden till grund för varje värdering.

Denna bearbetning utgjorde grunden för en serie av "valideringsaktiviteter" under de nio studiebesök som genomfördes under 2011. Inom ramen för projektets aktiviteter, skulle validering innebära att de olika aktörerna var eniga om de ramverk av värderingar och kompetensområden som föreslagits, liksom specifikt innehåll i profildokumentet.

Studiebesöken hölls i denna omgång i *Nicosia (Cypern)*, *Valletta (Malta)* och *Stavanger (Norge)* i mars; *Riga (Lettland)* och *Rovaniemi (Finland)* i april; och *London (Storbritannien, England)*, *Pontevedra (Spanien)*, *Esbjerg (Danmark)* och *Linz (Österrike)* i maj 2011.

Information om studiebesöken 2011 finns på: <http://www.european-agency.org/agency-projects/Teacher-Education-for-Inclusion/country-study-visits>

Som föreberedelse för diskussionerna i samband med studiebesöken, fick alla deltagare (och andra berörda i deltagarländerna) ta del av utkastet (antingen det fullständiga dokumentet eller en sammanfattning). Alla nationellt sakkunniga ombads också att förbereda en presentation av det egna landets syn på tillvägagångssätt med kompetenser och beskriva i vilken omfattning sådana tillvägagångssätt reflekteras i kursplanen för

grundutbildningen. De ombads också lyfta fram särskilda frågor som berörde arbetet med profilen.

Då huvudmålet för studiebesöken under 2011 var att samla in synpunkter från en rad olika aktörer om innehållet och användbarheten av en kompetensprofil, organiserades en rad aktiviteter för olika grupper av aktörer under varje studiebesök. Dessa involverade besök och observationer i skolor och klasser; besök på institutioner för lärarutbildning och observationer i grundutbildningen för lärare, samt presentationer om ländernas riktlinjer och verksamheter för grundutbildning för lärare.

Framför allt diskuterade de sakkunniga och värdlandets representanter för grundutbildningen vid varje besök profilens innehåll och användbarhet. Diskussionerna var i hög grad interaktiva och antog formen av fokusgrupper där aktörer uppmuntrades att ge synpunkter.

Formerna för dessa diskussioner sträckte sig från samtal i små grupper till stora paneldebatter med ett 50-tal deltagare i publiken.

Förutom ländernas sakkunniga, deltog över 300 personer i de nio besöken. De representerade:

- elever (både med och utan behov av särskilt stöd), deras föräldrar och familjer;
- lokala kommunrepresentanter;
- klasslärare, skolledare, specialpedagoger och stödpersonal;
- representanter för mångprofessionella team (bland annat skolpsykologer, socialarbetare och verksamma inom skolhälsovård);
- skolinspektörer, lokala administratörer och beslutsfattare;
- nytexaminerade lärare;
- lärarstuderande, både inom grundutbildning och fortbildning;
- lärarutbildare i inkluderande, specialpedagogiska och ämnesprogram;
- ledare för lärarutbildning (studierektorer, prefekter och samordningsansvariga);
- nationella beslutsfattare för inkluderande utbildning och lärarutbildning.

Olika moment för att validera profilen ingick i de studiebesök som hölls under 2011 och representanter för alla berörda aktörer involverades. Formulär sammanställdes av de sakkunniga för att samla in synpunkter och några särskilt berörda projektdeltagare. Formuläret presenteras i bilaga 3.

Dessutom delades studiebesöken in i två faser av informationsinsamling:

Insamling av information för validering: med hjälp av formuläret samlades synpunkter in under besöken på Cypern, Malta, Norge, Lettland och Finland. De analyserades av projektteamet för att identifiera gemensamma teman och idéer från besöken.

Verifiering av information: Under besöken i Danmark, Spanien, Storbritannien (England) och Österrike presenterades de viktigaste resultaten från de första besöken. Deltagarna ombads att särskilt kommentera vad som framkommit, för att se om resultaten kunde bekräftas.

Totalt 71 skriftliga svar, (huvudsakligen genom formuläret) samlades in och analyserades; 37 i valideringsfasen och 34 i verifieringsfasen.

Modellen med två faser av informationsinsamling, samt den bundna besöksstrukturen och variationen av deltagare gjorde att olika typer av triangulering kunde användas. Denzin

(1979) identifierade ursprungligen fyra typer av trianguleringstekniker, som senare har diskuterats av bland andra Creswell och Miller (2000). Under studiebesöken användes två av dessa tekniker: *datatriangulering* (samma process av datainsamling repeteras nio gånger, med nio uppsättningar av data som resultat) och *investigatortriangulering* (två projektledare och nio grupper av sakkunniga använder samma metoder för datainsamling).

En analys av informationen från de nio studiebesöken ledde fram till följande resultat:

- Man enades om en grundläggande ram för profilen som skulle baseras på fyra grundvärderingar och kompetensområden;
- Under alla studiebesök var man ense om alla kompetensområden i utkastet, men det fanns diskussionerna om tillägg av fler kompetensområden;
- Ett antal olika frågor med betydelse för profilens användning lyftes fram. Det fanns förslag om att det material som fanns i utkastet till profilen redan då skulle omarbetas till ett särskilt avsnitt som diskuterade faktorer som stöder användningen av profilen.

De olika förslagen från studiebesöken under 2011 ledde fram till ett slutgiltigt utkast. Detta skickades ut på remiss till the Agency's representanter och de sakkunniga som deltagit i projektet under den första delen av 2012. Det slutgiltiga utkastet presenterades också på TE4I projektets avslutningskonferens som hölls i Bryssel våren 2012.

Förutom att projektets sakkunniga hade ett sista tillfälle att kommentera texten, presenterades vid detta tillfälle strukturerade reflektioner om vilka möjligheter profilen har. Företrädare för UNESCO och UNICEF CEE/CIS, liksom representanter för skolledare, nyexaminerade lärare samt lärarstuderande bidrog till detta.

(Information om konferensen och alla anföranden finns på: <http://www.european-agency.org/agency-projects/teacher-education-for-inclusion/dissemination-conference>)

Alla synpunkter, kommentarer och reflektioner från projektets konferenser användes för att ta fram den slutgiltiga kompetensprofilen med kompletterande information. Det presenteras till fullo i detta dokument.

FRAMTIDA UTVECKLING AV KOMPETENSPROFILEN

Under sitt inledningsanförande på konferensen i Zürich hösten 2010, uttryckte sig Tony Booth på följande vis: "Den makt vi har som pedagoger är att engagera andra till dialog – det är allt."

Denna insikt illustrerar intentionerna med kompetensprofilen – att inspirera till debatt. Förhoppningen är att profilen i sig, samt det tillhörande stödmaterialet på olika sätt kommer att användas för att stärka arbetet på europeisk och till och med internationell nivå för att utveckla lärarutbildningar som främjar inkludering. Globalt finns ett gemensamt intresse av att bygga upp kapaciteten för inkluderande verksamheter. Profilen ger möjlighet att initiera eller fortsätta diskussionerna, inte bara om lärare utan också om vidare mål för inkluderande undervisning.

Det ska dock göras klart att detta korta dokument inte är en slutgiltig produkt som kan överföras till nationella sammanhang. Det har utvecklats för att stimulera till vidare debatt som kan föra beslutsfattare och i synnerhet lärarutbildare vidare i sitt tänkande. Som ett försök att aktivt stödja den målsättningen är profilen helt tillgänglig genom att inte vara skyddad av copyright.

Många av de frågor som lyfts fram i dokumentet om vad som menas med effektivitet i grundutbildningen kräver ytterligare arbete. Följande frågor tycks vara centrala i diskussionen om en vidareutveckling av kompetensprofilen:

(i) Det finns en växande, men fortfarande ganska begränsad, forskningsbas som dokumenterar hur lärare i inkluderande undervisningsmiljöer förbereds eller bör förberedas för sitt arbete. Detta förhållande uppmärksammas av Rådets slutsatser om "the Social Dimension of Education and Training" (2010) som hänvisar till behovet att: "utöka kunskapsbasen i samarbete med andra internationella organisationer och garantera en vid spridning av forskningsresultat." (s. 9).

TE4I-projektets sammanfattande rapport går ett steg längre genom att hävda att:

"Forskning bör genomföras om hur effektiva olika modeller för lärarutbildning är, hur kurser organiseras samt innehåll och pedagogik för att på bästa sätt utveckla lärares kompetens att möta den variation av behov som elever har." (s. 72).

Kompetensprofiler för lärare – attityder, kunskaper och förmågor – tycks vara ett viktigt område inom framtida forskning om effektiva riktlinjer för grundutbildningen för lärare och dess genomförande. "The Peer Learning Activity 2011" menar att "... ramverk av lärarkompetenser är inget universalmedel. Det är bara ett av flera redskap som kan användas för att stödja lärares professionalisering och främja kvalitet i undervisningen." (s. 6). Framtida forskning skulle också sätta fokus på en systematisk utvärdering av kompetensprofilen, med en specifik inriktning på grundutbildning för lärare och ett vidare systematiskt perspektiv.

(ii) Många länder ser över strukturen för grundutbildning för lärare och överväger av vem och var grundutbildningen ska anordnas (universitet och/eller skolor). Kursernas upplägg och kursplaner diskuteras också och många av de förändringar som föreslås är i linje med inkluderande tillvägagångssätt. OECD's rapport *Teachers Matter* (2005) diskuterar "att ändra tyngdpunkt för grundutbildningen för lärare" och hävdar att: "Det är orealistiskt att förvänta sig att program för grundutbildning för lärare, hur hög kvalitet de än kan ha, kan klara av att helt förbereda de lärarstuderande ... snarare än att vara den huvudsakliga eller till och med den enda kvalifikationen för lärare, börjar lärarutbildningen nu vara en startpunkt som bör ses som en inkörsport till yrkets kontinuerliga utveckling." (s. 134).

Profilen för inkluderande lärare har utvecklats som ett resultat av arbetet med en inkluderande grundutbildning för lärare. Deltagarna i TE4I projektet har dock också lyft fram den långsiktiga betydelse profilen kan ha för att stödja kontinuerliga möjligheter till professionell utveckling för lärare. Det är därför rimligt att tänka sig en utveckling av profilen som ett redskap för olika typer utvecklingsmöjligheter för lärare.

(iii) Rådets slutsatser (2010) hävdar behovet av att: "främja den roll som utbildning har för att nå målen om social inkludering och utvecklingen av sociala skyddsnet" (s. 10). Detta får eko i TE4I-projektets sammanfattande rapport (2011), som slår fast att: "Nyttan med en ökande inkludering, kopplad till andra prioriteringar såsom social rättvisa och ett sammanhållet samhälle, är också långsiktig. Investeringar i utbildningen för små barn och ett allt mer inkluderat utbildningssystem representerar troligen en mer effektiv användning av resurserna än kortsiktiga initiativ som utformats för att överbrygga klyftor eller stödja olika marginaliserade grupper" (s. 77).

Under arbetet med profilen har vid upprepade tillfällen olika deltagare lyft fram den potential som lärarutbildning kan ha som språngbräda för förändringar i utbildningssystemen och för att främja inkluderande praxis. Detta stöds också av den sammanfattande rapporten (2011): "Behovet att ersätta kompensatoriskt stöd med förändringar av undervisningen och undervisningsmiljön för att förbättra skolornas förmåga att bemöta mångfald håller dock på att uppmärksammas på ett bredare plan" (s. 14).

TE4I-projektets sammanfattande rapport diskuterar vilka huvudsakliga utmaningar grundutbildningar för lärare står inför i de europeiska länderna. Arbetet i projektet visar att enskilda lärare inte ensamma kan vara de aktörer som ska genomföra systemiska förändringar, men att de kan ses som en avgörande faktor som kan bidra till nödvändiga systematiska förändringar. Lärare som är beredda att arbeta effektivt med en grupp elever med varierande behov kan vara föregångare i utvecklingen mot inkluderande undervisning. Varje handling som stöder inkludering har betydelse och alla som verkar inom utbildningssystemet kan göra skillnad på kort och på lång sikt.

OECD-rapporten (2005) menar att: "Undervisning är en komplex uppgift, och det finns ingen universell uppsättning av lärarattribut och beteenden som fungerar för alla elever och lärandemiljöer." (s. 134). Profilen förutsätter dock att det är möjligt att hitta de grundvärderingar och kompetensområden (attityder, kunskap och förmågor) som är nödvändiga för alla lärare för att arbeta effektivt i inkluderande klassrum.

UNESCO International Commission on Education for the 21st Century (Delors m.fl, 1999) ser ett livslångt lärande och delaktighet i ett lärande samhälle som nyckeln till att möta de utmaningar som finns i en snabbt förändrande värld. Kommissionen understryker fyra grundpelare för lärande: "att lära sig att leva tillsammans", "att lära sig att veta", "att lära sig att göra" och att "lära sig att vara". Dessa grundpelare har visat sig vara relevanta för alla lärare, liksom för elever i europeiska skolor och klassrum.

TE4I-projektets sammanfattande rapport slår fast att det finns ett behov av: "rigorös, långsiktig forskning för att undersöka ... vilka kompetensområden som behövs för goda inkluderande verksamheter, för att kunna göra enhetliga bedömningar av lärarutbildningars effektivitet och nya lärares arbete [och] de mest effektiva sätten att påverka lärarstuderaandes kompetens (värderingar, attityder, förmågor, kunskaper och förståelse) det vill säga innehåll, pedagogik och bedömningar för att förbereda dem att arbeta inkluderande." (s. 72).

Den kompetensprofil som presenteras i det här dokumentet har utvecklats som ett första steg i denna forskning. Den har tagits fram på europeisk nivå som ett konkret verktyg som

---

kan vidareutvecklas och användas i olika sammanhang som stöd för utvecklingen mot en större inkludering och god inkluderande undervisning.

Den utmaning för lärarutbildningen som profilen belyser är att inkluderande undervisning är en uppgift för alla lärare och elever. Förhoppningen är att profilen kan användas av alla som verkar inom lärarutbildning för att stimulera till vidare debatt och studier av hur lärarutbildningen ska kunna fungera som språngbräda för systematiska förändringar av riktlinjer och verksamheter i de europeiska länderna såväl som på europeisk nivå.

LITTERATURFÖRTECKNING

- Bergan, S. och Damian, R., 2010. *Higher education for modern societies: competences and values* (Europarådet för högre utbildning serie nr 15, 2010)
- Booth, T., 2010. *Teacher Education for Inclusion: How can we know it is of high quality?* Anteckningar från konferens under projektet "Läraryt utbildning för inkludering"; Zurich, september 2010. Tillgänglig genom the Agency's sekretariat secretariat@european-agency.org
- Creswell, J.W. och Miller, D.L., 2000. Determining Validity in Qualitative Inquiry. *Theory Into Practice*, Volym 39, Nr. 3, sommar 2000, College of Education, The Ohio State University
- Delors, J. m.fl., 1996. *Learning, the treasure within*. Rapport till UNESCO från International Commission on Education for the Twenty-first Century. Paris, Frankrike: UNESCO
- Denzin, N. K., 1979. *The research act: A theoretical introduction to sociological methods* New York: McGraw-Hill
- European Agency for Development in Special Needs Education, 2011. *Läraryt utbildning för inkluderande undervisning i Europa – Utmaningar och möjligheter*, Odense, Danmark: European Agency for Development in Special Needs Education
- EU-kommissionen, 2009. *Strategiskt ramverk för europeiskt utbildningssamarbete*. Bryssel: EU-kommissionen. Digital upplaga tillgänglig på: http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc28_en.htm
- EU-kommissionen, Generaldirektoratet för utbildning och kultur, 2010. *Improving Teacher Quality: the EU Agenda*. Dokument sammanställt av Holdsworth, P., sammanfattar de prioriteringar för förbättrad läraryt utbildning, Rådets slutsatser november 2007, 2008 och 2009
- EU-kommissionen, Generaldirektoratet för utbildning och kultur, 2011. Den tematiska arbetsgruppen Teacher Professional Development: Rapport från the Peer Learning Activity: *Policy Approaches to Defining and Describing Teacher Competences*
- Förenta Nationerna (red.) 2006. *Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning*. New York: Förenta Nationerna
- Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling, 2005. *Teachers Matter: Attracting, Developing and Retaining Effective Teachers*. Paris: OECD
- Ouane, A., 2008. *Creating education systems which offer opportunities for lifelong learning*. Dokument presenterat på UNESCO's 48:e session av den internationella konferensen om utbildning: "Inclusive education: the way of the future". Genève, 25–28 november 2008
- Rekommendationer från EU-parlamentet och Rådet, 18 december 2006 om viktiga kompetenser för livslångt lärande (2006/962/EC)*
- Ryan, T.G., 2009. An analysis of pre-service teachers' perceptions of inclusion. *Journal of Research in Special Education Needs*, 9 (3), 180–187
- Rådets Slutsatser av den 12 maj 2009 om en strategisk ram för europeiskt utbildningssamarbete ("Utbildning 2020") (2009/C 119/02)
- Rådets slutsatser, möte i Rådet, 2010. *Council conclusions on the social dimension of education and training*. 3013th Education, Youth and Culture meeting, Bryssel, 11 maj 2010

Shulman, L., 2007. *Keynote lecture to American Association of Colleges for Teacher Education Annual Conference*. New Orleans, februari 2007

Slutsatser från rådet, församlade i rådet den 15 november 2007 *Om bättre utbildning för lärare* (Official Journal (OJ) C 300, 12.12.2007)

Slutsatser från rådet, församlade i rådet av den 21 november 2008 *Att förbereda unga inför 2000-talet: ett program för europeiskt samarbete på utbildningsområdet* (OJ 2008/C 319/08)

Slutsatser från rådet, församlade i rådet av den 26 november 2009 *om lärare och skolledares professionella utveckling* (OJ 2009/C 302/04)

Towards shared descriptors for Bachelors and Masters, Rapport från Joint Quality Initiative informal group, december 2003. Digital upplaga tillgänglig på: http://www.verbundprojekt-niedersachsen.uni-oldenburg.de/download/Dokumente/Studium_Lehre/share_%20descriptorsbama.pdf

UNESCO, 2009. *Policy Guidelines on Inclusion in Education*, Paris: UNESCO

UNESCO-IBE, 2008. *Slutsatser och rekommendationer av den 48e sessionen av den internationella konferensen om utbildning*. Genève, Schweiz. UNESCO IBE.ED/BIE/CONFINTED 48/5

UNICEF och UNESCO, 2007. *A Human Rights-Based Approach to Education for All: A framework for the realization of children's right to education and rights within education*. UNICEF, New York och UNESCO, Paris

Världshälsoorganisationen, 2011. *Världsrapport om funktionsnedsättning*. Genève: Schweiz. WHO

BILAGA 1 – ANVÄNDNINGEN AV KOMPETENSER INOM GRUNDUTBILDNING FÖR LÄRARE I DELTAGARLÄNDERNA

Land	Kompetenser beskrivs i nationella riktlinjer för/eller används i grundutbildningen för lärare	Kompetenser täcker inkluderande undervisning
Belgien (Flandern)	Ramverk av lärarkompetenser (2007) för grundskola och gymnasium	Ja, i fråga om lika möjligheter.
Belgien (Vallonien)	Inga	Nej
Cypern	Nej. Lärosätena bestämmer innehållet	En del relevant obligatoriskt kursinnehåll plus valbara moduler
Danmark	Kompetens för lärarstudier anges av lagstiftning (beslut nr. 408 11 maj 2009)	Specialpedagogiska kompetenser
Estland	Professionell lärarstandard (2005 och 2006) och strategier för lärarutbildning 2009–2013	Fem relevanta områden lyfts fram i den nationella rapporten
Finland	Inte definierade centralt, men nationella riktlinjer	Grundläggande specialpedagogisk utbildning i all grundutbildning för lärare
Frankrike	10 förmågor för lärare är centralt beskrivna	Innefattar att ta hänsyn till mångfaldsfrågor
Irland	Undervisningsråd formulerar önskade undervisningsresultat	Ja
Island	Centrala krav, men beslut fattas på lokal nivå	Visst innehåll integrerat, en del specialiserat
Lettland	Standards/kompetenser ses över – utbildningsanordnare beslutar om innehåll	Introduktion i specialpedagogik, visst innehåll om attityder
Litauen	Profil för läraryrkets kompetenser (2007) och Standard för lärarutbildning	Ja – innehåll varierar mellan utbildningar
Luxemburg	Innehåll anges av ministeriet. Ett tillvägagångssätt som bygger på kompetenser för den obligatoriska skolan.	Inkludering täckt av grundkurser, en del återkommer i senare kurser.
Malta	Kompetens anges för tidigare delen av grundskolan.	Ja
Nederländerna	Kompetenser och professionella roller anges. Innehåll beslutas av enskilda utbildningsanordnare.	Specialpedagogisk introduktion i grundkurserna.
Norge	Mål för lärares studier anges i nationella kursplaner.	Ja
Polen	Generella kompetenser anges grupper av	Inte specifikt beskrivna, men kurser innehåller

	sakkunniga som utses av fakultetsråd	alltmer relevant innehåll.
Portugal	Generella kompetenser anges av lagstiftning, men enskilda utbildningsanordnare är fria att besluta om hur de åstadkoms.	Innefattar huvudpunkter med relevans för inkluderande verksamheter.
Schweiz	Använda av enskilda lärosäten	Cirka 5 % kurser
Slovenien	Beslut av enskilda lärosäten	Ja – till viss del i nya program efter Bologna
Spanien	Centralt planerade (2007)	Ja, men aktuell specialpedagogik finns med som ett ämne i grundutbildningen.
Storbritannien (England)	Standards från myndighet för lärarutveckling. Lärosäten ansvariga för hur de möts.	Ja – många specialpedagogiska moduler finns tillgängliga.
Storbritannien (Nordirland)	Undervisningsråd anger lärarkompetenser (2007)	Ja
Storbritannien (Skottland)	“General Teaching Council Scotland” anger standards (summativa resultat). Utbildningsanordnare beslutar om innehåll.	Ja – “the national Framework for Inclusion” (http://www.frameworkforinclusion.org/) länkar till standards för lärarutbildningen på alla nivåer till ett tillvägagångssätt för inkludering som bygger på rättigheter och en agenda för social rättvisa som främjar undervisnings och lärande strategier som uppmuntrar utvecklingen av lärandekapacitet för alla.
Storbritannien (Wales)	“Welsh Assembly Government” – standards som ovan (England)	Ja
Sverige	Inte centralt angivna.	Ja
Tjeckien	Generella standards och huvudkompetenser utvecklas som en lägsta nivå för lärares professionella kvalifikationer, angiven i lagstiftning (lärosäten skiljer sig beroende på krav från myndighet)	Utgör bas för inkluderande verksamheter
Tyskland	Standard beslutade av den stående ministerkonferensen 2004. Strategiskt dokument 2010	Utveckla specialpedagogiken som en del av grundutbildningen för lärare.
Ungern	Standards och huvudkompetenser föreskrivna.	Innefattar anpassning till individuella behov.
Österrike	Lagstiftning anger att alla kurser ska använda kompetenser. Antagna av enskilda lärosäten	Ja

BILAGA 2 – ATT FÖRBÄTTRA LÄRARKVALITET: EU'S AGENDA FÖR RIKTLINJER

Detta dokument har tagits fram av Paul Holdsworth, Europeiska Kommissionen, Generaldirektoratet för utbildning och kultur 2010, som ett bidrag till diskussionen inom projektet Lärarutbildning för inkluderande undervisning. Texten sammanfattar de prioriteringar för förbättringar av lärarutbildningar som utbildningsministrarna i tre dokument med Rådets slutsatser enats om:

Rådets slutsatser, möte med Rådet om att förbättra kvaliteten i lärarutbildningarna (Official Journal C 300, 12.12.2007) (nr. 07 i listan nedan).

Rådets slutsatser vid ett möte med Rådet den 21 november 2008 om att förbereda ungdomar inför 2000-talet: en agenda för europeiskt samarbete om skolor (OJ 2008/C 319/08) (nr.08 i listan nedan)

Rådets slutsatser vid ett möte med Rådet den 26 november 2009, om lärares och skolledares professionella utveckling (OJ 2009/C 302/04) ('09' i listan nedan).

1. Främja professionella värderingar och attityder

- främja en kultur av reflekterande verksamheter (07)
- att lärare ska vara självständigt lärande (07)
- att lärare ska engagera sig i forskning, (07) utveckla ny kunskap (07) vara nyskapande (07)
- att lärare ska ta del i skolans utveckling (07)
- att lärare ska samarbeta med kollegor föräldrar med flera (07)
- att medlemsstaterna avsevärt ska öka lärares möjligheter till flexibelt lärande så att det blir norm snarare än undantag(08) (09)

2. Förbättra lärarkompetenser

- att lärare ska ha specialistkunskaper i sina ämnen (07) samt
- nödvändiga pedagogiska kunskaper (07) till exempel:
  - undervisa heterogena grupper (07)
  - använda IKT (07)
  - undervisa övergripande kompetenser (07)
  - skapa trygga och attraktiva skolor (07)

3. Effektiv rekrytering och urval för att främja kvalitet i undervisningen

- medlemsstaterna ska attrahera och behålla de bästa kandidaterna (09)
- medlemsstaterna ska gå igenom sina riktlinjer för rekrytering, placering, och att behålla personal samt rörlighet (08)
- medlemsstaterna ska göra läraryrket till en attraktiv karriärväg (07) / yrke (08)

4. Förbättra kvaliteten i grundutbildningen för lärare

- högre utbildning ska krävas för lärarkarriären (07); överväga att höja kraven för att bli lärare (07)
- kvalifikationer från grundutbildningen till lärare ska balansera forskningsbaserade studier och undervisningserfarenhet (07)

- överväga att öka den nivå av praktisk erfarenhet som krävs för att kvalificera sig som lärare (07)
- medlemsstaterna ska avsevärt öka lärares flexibilitet i fråga om lärande, så att det blir en norm snarare än ett undantag (08) (09)

5. Införa introduktionsprogram för alla nya lärare

- tillhandahålla professionellt och personligt stöd (installation och introduktion) för alla nya lärare (09) (08)

6. Tillhandahålla stöd av mentorer för alla lärare

- skapa möjligheter till mentorsstöd under hela karriären (07)
- tillhandahålla tillräckligt stöd till lärare för att de ska kunna vara effektiva (09)

7. Förbättra kvaliteten i och kvantiteten av kontinuerlig professionell utbildning

- lärare ska genomgå regelbundna genomgångar av egna behov av utveckling via egen och extern utvärdering (07) (09)
- garantera god kontinuerlig professionell utveckling
- förbättra tillgången och variationen, både formell och informell; utbyten och placeringar (07)
- förbättra införandet av kontinuerlig professionell utveckling (07)
- medlemsstaterna ska avsevärt öka lärares flexibilitet i fråga om lärande så att det blir en norm, inte undantag (08) (09)

8. Skolledarskap

- förbättra rekrytering (08)
- förbättra utbildning och utveckling
- undervisningsförmåga och undervisningserfarenhet (07) (08)
- förvaltning och ledarskap (07) (08)
- möjligheter till kvalitativ utbildning (09)
- minska den administrativa bördan; ha fokus på att forma lärare och lärande (09)

9. Garantera lärarutbildares kvalitet

- bör ha hög akademisk standard (09)
- bör ha grundlig praktisk erfarenhet av att undervisa (09)
- bör ha bra undervisningskompetens (09)

10. Förbättra systemen för lärarutbildning

- grundutbildning, introduktion och kontinuerlig professionell utveckling bör samordnas och vara enhetlig (07)
- system ska ha tillräckliga resurser och vara kvalitetsgaranterade (07)
- lärarkurser ska svara mot nya behov (07) / tillhandahålla innovativa svar på nya krav (07)
- utveckla samarbete mellan lärosäten för lärarutbildning/skolor (07)
- utveckla skolor som "lärande enheter" (07)

-
- genomföra regelbundna genomgångar av behov av individuell utveckling, genom både egen och extern utvärdering, (07) (09) och tillhandahålla lämpliga möjligheter att tillgodose sådana behov (09).

BILAGA 3 – DISKUSSIONER OM KOMPETENSPROFILEN: FORMULÄR FÖR INFORMATIONSSAMLING

Kompetensprofilen för inkluderande lärare, som utvecklats under projektet om lärarutbildning för inkludering, presenterar de kompetensområden som man enats om att ALLA lärare behöver för att kunna möta alla elevers behov i klassrummet.

I profildokumentet redovisas också hur profilen tagits fram och viktiga frågor för genomförandet av ett kompetensbaserat tillvägagångssätt i grundutbildningen för lärare.

Formuläret ska användas av alla deltagare för att anteckna sina kommentarer om innehållet i diskussionerna. Anteckna vilken roll du har (till exempel elev/förälder/lärare) och ange om du är enig eller oenig med förslagen.

De anteckningar som görs kommer att samlas in i slutet av studiebesöket.

1. Finns enighet om den modell som utvecklats och i synnerhet om de fyra grundvärderingar som ligger till grund för profilen: att sätta värde på mångfald, stöd till alla elever, arbeta med andra och professionell utveckling?
2. Finns enighet om de **generella principer** som presenteras i profildokumentet?
3. Håller du med om de **kompetensområden** som beskrivs i profildokumentet?
4. Anteckna gärna kommentarer eller förslag om vad **genomförandet innebär**, och ange återigen din roll.
5. Finns något att tillägga eller ta bort?

(obs. Kommentarer och föreslagna förändringar kan noteras på en kopia av profildokumentet – anteckna gärna vilken roll du har som har givit förslaget/förslagen).

SAKKUNNIGA

Land	Nationellt utsedda sakkunniga
Belgien (Flandern)	Annet de Vroey
Belgien (Vallonien)	Jean-Claude De Vreese
Cypern	Elli Hadjigeorgiou Simoni Symeonidou
Danmark	Bodil Gaarsmand Nils-Georg Lundberg
Estland	Vilja Saluveer Karmen Trasberg
Finland	Suvi Lakkala Helena Thuneberg
Frankrike	Nathalie Lewi-Dumont Catherine Dorison
Irland	Alan Sayles Áine Lawlor
Island	Hafdís Guðjónsdóttir Jóhanna Karlsdóttir
Lettland	Guntra Kaufmane Sarmīte Tūbele
Litauen	Giedrius Vaidelis Lina Milteniene
Luxemburg	Alain Adams
Malta	Felicienne Mallia Borg Paul Bartolo
Nederländerna	Frank Jansma Dominique Hoozemans
Norge	Toril Fiva Unni Vere Midthassel
Polen	Agnieszka Wołowicz Beata Rola
Portugal	Maria Manuela Micaelo Maria Manuela Sanches Ferreira
Schweiz	Pierre-André Doudin Reto Luder
Slovenien	Damjana Kogovšek
Spanien	Pilar Pérez Esteve Gerardo Echeita Sarrionandia
Sverige	Bengt Persson
Storbritannien (England)	Brahm Norwich

	John Cornwall
Storbritannien (Nordirland)	John Anderson Martin Hagan
Storbritannien (Skottland)	Lani Florian
Storbritannien (Wales)	Sue Davies
Tjeckien	Kateřina Vitásková Miroslava Salavcová
Tyskland	Thomas Franzkowiak Kerstin Merz-Atalik
Ungern	Csilla Stéger Iván Falus
Österrike	Ivo Brunner Ewald Feyerer

The Agency vill också lyfta fram de bidrag som följande sakkunniga gjort: Iva Strnadová och Radka Topinková (Tjeckien), Marita Mäkinen (Finland); Pierre Francois Gachet (Frankrike); Joëlle Renoir och Marco Suman (Luxemburg); Jos Louwe och Rutger Stafleu (Nederländerna); Marit Strømstad (Norge); Kerstin Hultgren (Sverige); Huw Roberts och Cliff Warwick (Storbritannien, Wales).

De bidrag som talarna vid den avslutande konferensen i Bryssel (2 mars 2012) gjorde, ska också uppmärksammas: Tony Booth (Storbritannien, England); Therese Tchombe (UNESCO, ordförande för specialpedagogik/Inkludering, Kamerun); Paula Hunt (UNICEF Regionkontor för CEE/CIS); Micheline Sciberras (Utbildningsdepartementet, Malta); Gisle Larsen (Norge); Anete Gutmane (Lettland).

The Agency vill särskilt tacka Kari Nes, projektets externa rådgivare och den rådgivande gruppen för deras bidrag: Bernadette Céleste (Frankrike); Don Mahon (Irland); Mudite Reigase (Lettland); Irene Moser (Österrike, fram till september 2010); Renato Operti (UNESCO IBE); Paul Holdsworth (EU kommission, DG-EAC).

Kompetensprofilen för lärare är ett av de viktigaste resultaten av projektet Lärarutbildning för inkluderande undervisning (TE4I) som genomförts av the European Agency for Development in Special Needs Education. Inkludering som målsättning för alla studerande på grundutbildningen var en viktig rekommendation i den sammanfattande projektrapporten. Kompetensprofilen är, tillsammans med andra resultat som presenteras i rapporten, ett svar som kopplas till ett ramverk av värderingar och kompetensområden som är nödvändiga för alla lärare för att kunna arbeta inkluderande.

Kompetensprofilen presenterar information om *vilka* grundläggande värderingar och kompetensområden som bör utvecklas i grundutbildningen för lärare. Den beskriver dock inte *hur* detta ska ske inom de olika nationella programmen för lärarutbildning. Även om några viktiga frågor om genomförandet behandlas i den senare delen av dokumentet, har kompetensprofilen utvecklats som ett verktyg som ska utformas och utvecklas på de sätt som passar i de olika ländernas specifika system för lärarutbildning.

Det här dokumentet riktar sig i första hand till lärarutbildare och beslutsfattare – både de som styr och utformar riktlinjer för lärarutbildning – och de som har en position att påverka riktlinjer för lärarutbildning som ska främja inkludering och sedan initiera och implementera förändringarna. Det är en målgrupp som TE4I-projektet funnit viktig eftersom lärarutbildningen är en nyckel till de vidare systematiska förändringar av undervisningen som behövs.